

Національний університет "Острозька академія"

Факультет романо-германських мов

Кафедра англійської філології

## Кваліфікаційна робота

магістра

на тему:

Лінгвокультурні особливості англійських компліментів ( на прикладі  
художньої літератури)

Виконав: студент(ка) II курсу, групи МА-61

спеціальності: 035 Філологія

спеціалізації: 035.041 Германські мови та літератури

(переклад включно), перша – англійська

Мозгова Т.М.

(прізвище та ініціали)

Керівник: Лушпай Л.І.

(прізвище та ініціали)

Рецензент \_\_\_\_\_

(прізвище та ініціали)

Роботу розглянуто і допущено до захисту

на засіданні кафедри англійської філології

протокол №\_\_ від “\_\_” \_\_\_\_\_ 2021 р.

Зав.кафедри \_\_\_\_\_ Анатолій ХУДОЛІЙ

Острог – 2021

## **ЗМІСТ**

|                                                                                                                                               |  |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|
| <b>ВСТУП.....</b>                                                                                                                             |  |
| <b>РОЗДІЛ 1. ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ КОМПЛІМЕНТУ</b>                                                                                   |  |
| 1.1. Основні напрямки у сучасних дослідженнях компліменту<br>в англійській мові .....                                                         |  |
| 1.2. Теорія мовленнєвих актів і теорія мовленнєвої діяльності як теоретико-<br>методологічна база аналізу компліменту в англійській мові..... |  |
| Висновки до розділу 1.....                                                                                                                    |  |
| <b>РОЗДІЛ 2. КОМПЛІМЕНТ ЯК ПОЄДНАННЯ РІЗНИХ ДІЙ.....</b>                                                                                      |  |
| 2.1. Комплімент як іллокутивний акт.....                                                                                                      |  |
| 2.1.1. Іллокутивні цілі компліменту. Семантичний аналіз англійського слова<br>«compliment».....                                               |  |
| 2.1.2. Мовні засоби вираження іллокуції компліменту.....                                                                                      |  |
| 2.1.3. Місце ІА компліменту у системі ІА.....                                                                                                 |  |
| 2.1.4. Проблема щирості компліменту.....                                                                                                      |  |
| 2.2. Комплімент як перлокутивний акт.....                                                                                                     |  |
| Висновки до розділу 2.....                                                                                                                    |  |
| <b>РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ, ПРАГМАТИЧНІ ТА<br/>ЕТНОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛІМЕНТІВ ЯК<br/>МОВЛЕННЄВИХ ВЧИНКІВ.....</b>             |  |
| 3.1. Якісно-кількісний аналіз структурно-семантичних і прагматичних<br>особливостей різних типів компліментів-соціальних дій.....             |  |

3.2. Етнокультурні особливості вживання компліментів британцями і американцями.....

3.2.1. Порівняльний аналіз вживання компліменту в англо-мовних (британській та американській) і українськомовній культурі.....

3.2.2. Мовні наслідки впливу етнокультурних факторів на вживання компліменту в культурах, що порівнюються.....

Висновки до розділу 3.....

**ВИСНОВКИ.....**

**СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....**

**СПИСОК ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ.....**

**СПИСОК ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ.....**

## ВСТУП

Абсолютною рисою сьогочасної лінгвістики є прагнення до потяг складної природи людського спілкування, в якому мова є найважливішим прийомом спілкування, взаємодії, що дозволяє людям впливати на розумову і практичну діяльність інших.

Опановування мови як особливої форми поведінки, виявлення закономірностей процесу спілкування неможливо без широкого аналізу окремих мовних явищ. Дана магістерська робота присвячена вивченню компліменту в мовній поведінці носіїв британського і американського варіантів англійської мови. Робота виконана в рамках діяльнісного підходу до мови.

Незважаючи на те, що вивченню компліменту був присвячений ряд робіт вітчизняних і зарубіжних мовознавців, багато проблем так і залишились вирішеними.

Ми також повинні включити питання, пов'язані із визначенням ознак іллокутивної сили компліменту, вивченням способів реалізації непрямих іллокутивних актів компліменту, особливостей компліменту як перлокутивного акту. Таким чином, актуальність даного дослідження зумовлена загальною орієнтацією сучасного мовознавства на вивчення мови як динамічного процесу. У зв'язку із швидким розширенням міжмовних і міжкультурних контактів все більшого значення набувають питання взаємозв'язку мови і культури, національно-культурних особливостей мовної поведінки. **Актуальність** даного дослідження також визначається незнанням такої складної, неоднозначною і в той же час дуже поширеною в людському спілкуванні комунікативною одиницею, як комплімент.

**Об'єктом** дослідження виступають лінгвокультурологічні особливості компліментарного висловлювання в англійській мові.

**Предметом** дослідження є контексти зі стереотипними висловлюваннями компліментів в англійській мові.

**Метою** даного вивчення є виявлення та теоретичне обґрунтування структурно-семантичних, прагматичних та етнокультурних особливостей компліменту як елементу мовної позиції британців та американців.

Щоб досягнути цієї мети ми передбачаємо вирішення таких **завдань**:

- 1) опрацювання основи, що з'єднує теорію мовних актів, теорію мовленнєвої діяльності та ідею привітливості;
- 2) пояснення головних властивостей іллокутивного акту компліменту;
- 3) опрацювання поділу соціальних дій, пов'язаних із компліментами;
- 4) добірний і чисельний аналіз структурно-семантичних, прагматичних і етнокультурних особливостей різних класів і видів компліментів-соціальних дій;
- 5) відкриття властивостей компліменту в мовній позиції представників англomовної (британської та американської) культур, а також чинників, що їх визначають

У дослідженні також використовуються **методи** семантичної та прагматичної інтерпретації дискурсу та контекстно-ситуативного аналізу

**Наукова новизна** роботи полягає в тому, що у ній вперше зроблена спроба комплексного вивчення компліменту на основі діяльнісного підходу, коли компліментарне вираження вивчається як незвичайний тип мовних дій, прийом досягнення чітко інших комунікативних цілей.

**Теоретична цінність роботи.** Комплексна характеристика компліменту як компоненту одностайності іллокутивного акту, перлокутивного акту і соціальної дії, визначення ознак іллокутивної сили компліменту, опис способів реалізації непрямих іллокутивних актів

компліменту, класифікація компліментативних соціальних дій є певним внеском у розвиток лінгвопрагматики, теорії мовленнєвої діяльності, теорії дискурсу, риторики. Теоретична цінність роботи зводиться також до отримання нових та цікавих знань про етнокультурні властивості компліменту як одиниці мовної поведінки носіїв англійської мови, поглибленні уявлення про взаємозв'язок мови і культури, а також сприяти поясненню проблем міжкультурної комунікації.

**Практична цінність** дослідження зводиться до того, що його теоретичні положення і результати можуть бути застосовані в курсі теоретичної граматики англійської мови (частина «Теорії мовних актів»), Англійська мова етикету; вони можуть бути застосовані при навчанні діалогічного мовлення на уроках англійської мови, а також під час написання наукових робіт.

Мета і завдання дослідження визначили **структуру** магістерської роботи, яка складається зі вступу, трьох розділів, головних висновків, переліку використаної літератури, електронних ресурсів та фактичного матеріалу.

У вступі обґрунтовується вибір теми дослідження, її актуальність, мета і завдання роботи, матеріал і методи дослідження, теоретична та практична цінність.

У першому розділі представлений огляд головних напрямків у сучасному дослідженні компліменту англійською мовою, обґрунтовані привілеї діяльнісного підходу до вивчення компліменту.

У другому розділі відповідно до обраного критерія аналізується іллокутивний акт компліменту (ІАК) (визначаються іллокутивні цілі компліменту, типи прямих і непрямих ІАК, місце ІАК в системі іллокутивних актів, його відхилення в аналогічних іллокутивних актах, типи лукавих ІАК), комплімент аналізується як перлокутивний акт і як соціальна дія.

Третій розділ відданий кількісному і якісному аналізу різних типів компліментів-соціальних дій (КСД) в тлумаченні структури мови, семантики, прагматики та етнокультурної специфіки.

У висновках коротко описуються результати роботи у вигляді головних положень і визначаються перспективи нових досліджень.

## РОЗДІЛ 1

### ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ КОМПЛІМЕНТУ

#### 1.1. Основні напрямки у сучасних дослідженнях компліменту в англійській мові

Комплімент як предмет лінгвістичного розбору привертав увагу великої кількості дослідників, підтвердженням чого є роботи Н. Вулфсон і Дж. Мейнз, Р. Герберта, Б. Левандовської-Томашик, Л. А. Кокойло та ін.

Перед тим як викласти головні висновки цих аналізів, зазначимо, що усі вони виконані у відповідності з тими спільними теоретико-методологічними принципами, на яких будується нинішня лінгвістика, незважаючи на різноманітність існуючих у ній ідей, підходів і парадигм. Такими принципами є експансіонізм, антропоцентризм, функціоналізм, або, краще, неофункціоналізм і експланаторність [14].

Мовознавці, що розділяють думку, згідно з якою «...істотні наслідки у сучасних дослідженнях мови навряд чи можуть бути отримані шляхом пізнання виключно мовних явищ» [15: 11], поділяють також і впевненість у тому, що сучасні дослідження мови неможливі без використання психологічних методів [27], згодження таких понять як інтенція, пам'ять, дія, семантичне виведення тощо [28: 6]. Так, наприклад, в основі поняття «лице», що є першорядним у прагматичній теорії ввічливості Браун і Левінсона [17], знаходиться психологічна тема «потреба».

Під дією, а якщо бути точним, неофункціоналізмом, звичайно розуміють вивчення мови як діяльності. Діяльнісний підхід до мови є невіднятним від встановлення антропоцентричного принципу, який «відкриває у сучасній лінгвістиці різні індивідуальні формули і виявляється

пов'язаним з ретельним вивченням великого спектру явищ відображених у світогляді мовців або ж явищ, що відображують присуність мовців у акті мовлення, та встановленням систематичності його «положення» [12: 50-51].

Функціональний і антропоцентричний принципи органічно пов'язані з такою особливістю сучасної науки як експланаторність, що висловлюється у відмові від повного дескриптивізму і у бажанні віднайти способи вияснення явищ, що спостерігаються.

У роботах, присвячених вивченню компліменту в германських, зокрема, англійській, мовах, помічені вище, принципи виражаються основним чином у тому, що автори не лише змальовують структурно-семантичні моделі досліджуваних висловлювань, але й роблять зусилля розпізнати характер взаємозв'язку між формою та функцією і пояснити, як мовні особливості одиниць, що вивчаються, обумовлені екстралінгвістичними факторами.

Англісти Н. Вулфсон, Дж. Мейнз, Р. Герберт розглядають комплімент у кордонах дисципліни відомою під назвою «етнографія мовлення», засновник якої Д. Хаймс вказав, що характеризуючи ті чи інші способи мовлення, неможливо звужувати опис природних мовних ознак; потрібно враховувати також соціокультурний параметр, який визначає типи й моделі вживання мови [20]. Комплімент у працях даного типу співвідноситься з поняттям мовленнєвого акту (МА), тому що ця категорія є основною в етнографії мовлення і саме на ній виводиться методика розкриття етнокультурної особливості мовленнєвої поведінки, відношення між мовними й соціокультурними чинниками[28].

У роботі Вулсон і Мейнз досліджують лексикограматичну структуру компліментів і їхнє функціонування у мовленні американців. Наперекір своїм сподіванням знайти велику розмаїття лексичних засобів і синтаксичних моделей, зумовлену, згідно їхніх здогадок, тим, що комплімент є

непередбачуваним вираженням захоплення або схвалення, а непередбачуваність, у свою чергу, звичайно співвідноситься з самотністю вираження, вони, на своє здивування, виявили цілком інше, а саме: лексико-граматичну постановку компліментів вимовлених у найрізноманітніших комунікативних ситуаціях було надзвичайно монотонним. На підставі отриманих підсумків автори роблять висновок про те, що компліменти, по суті, є ознаками — конвенціоналізованими, клішованими висловлюваннями, які можуть реалізовуватися одиницями різних рівнів і виконувати цілий цикл різних дискурсивних функцій, зустрічаючись практично у будь-якому місці інтеракції.

Тому виникає питання: чи є можливість привести ці різноманітні функції до якогось колективного терміну, що характеризує комплімент як певну соціальну схему. Проаналізувавши накопичений матеріал, Вулфсон і Мейнз заявили, що таким спільним терміном є встановлення й укріплення взаєморозуміння або того, що Браун і Гілман [17] позначили терміном «солідарність», і саме функція встановлення, підтримання й укріплення та єднання між комунікантами зумовлює формулоподібний характер мовної структури компліментарних висловлювань.

В одній із своїх робіт [26] Н. Вулфсон вирішує проблему соціо-прагматичної варіативності у вживанні компліменту, зокрема, беручи до уваги таких змінних як стать, вік, соціальний статус учасників комунікативного інциденту. За її дослідженнями переважна більшість компліментів звертається одноліткам, що мають більш або менш рівний з мовцем соціальний статус. Н. Вулфсон звертає увагу і на таку ситуацію: згідно з звичною гадкою, комплімент часто виступає свого роду підлабузництвом, за допомогою яких мовець намагається отримати певні вигоди. З огляду на це, можна припустити, що у інцидентах, коли соціальні статуси комунікантів є нерівномірними, більш ймовірно, що до використання компліменту як засобу володіння адресатом вдасться комунікант з більш

меншим статусом. Однак вилучена дослідницею інформація свідчить про інше. Р. Герберт думає, що таке становище речей цілком логічне і закономірне: якщо ціль даної мовленнєвої події полягає у встановленні відношень солідарності між комунікантами, бажання має йти від людини, що має більш високий соціальний статус [24].

Предметом досліджень Дж. Мейнз став комплімент як віддзеркалення культурних цінностей носіїв англійської мови. Вона визнає, що предмети і дії, з приводу яких виражається комплімент, мають бути такими, щоб кожний учасник цього мовного суспільства зміг оцінити його як ствердне оцінне висловлювання. Саме тому, думає Дж. Мейнз, комплімент можна вважати своєрідним вказівником цінностей, що розвиваються у соціумі. За її дослідженнями, і у компліментах, які частіше всього говорять американці, і у репліках-відповідях помічають відображення таких цінностей як зовнішня принада, новизна (*pewness*), професійна майстерність, талант і працьовитість.

У роботах Р. К. Герберта, Б. Левандовської-Томашик, А. Померанц комплімент досліджується вже не на рівні мовленнєвого акту, а на рівні мовленнєвої події (*speech event*). Деякі дослідники такі одиниці дискурсу називають діалогічними спільнотами, [14], діалогемами [8], *adjacency pairs* (суміжними парами) [18], *l'echanges* (обмінами) [23].

Аспект загальнокомпліментарного вираження визначається цілим комплексом характеристик, які входять до оцінного стереотипу. Загальнокомпліментарні висловлювання включають позитивну оцінку адресата в цілому, у сукупності різноманітних якостей. Аспект частковокомпліментарного висловлювання визначається якоюсь однією ознакою адресата. Тому частковокомпліментарні вираження містять у своїй семантичній структурі позитивну оцінку окремих властивостей, ознак або стану адресата. Загальнокомпліментарні та частковокомпліментарні висловлювання зустрічаються як у типі висловлювань, що характеризують

адресата, так і у типі висловлювань, які характеризують ставлення мовця до адресата.

У роботі також дається детальний опис лексико-граматичних моделей кожного з типів компліментарних висловлювань.

Підсумовуючи цей огляд, перерахуємо аспекти компліменту, які раніше вже були предметом розгляду:

- 1) структурно-семантичні ознаки компліменту типу іллокутивних постанов [11; 28];
- 2) поведінка компліменту соціальної політики [26; 28];
- 3) соціо-прагматична і етнокультурна неоднорідність вживання компліменту [18; 21; 28; 26];
- 4) комплімент як зображення американських культурних значень [22];
- 5) відгук на комплімент [21; 28; 29] лексико-граматичні моделі різних видів компліменту як оцінного висловлювання [11]. Неможливо не визнати, що проведені раніше дослідження чіпляються дуже великого кола проблем і пропонують інтересні варіанти відповідей на повний цикл питань.

Опис компліменту як засобу досягнення певних цілей передбачає діяльнісний підхід до вивчення цього явища, оскільки визнання цільової детермінованості мовленнєвої діяльності є головним принципом цього підходу.

## 1.2. Теорія мовленнєвих актів і теорія мовленнєвої діяльності як теоретико-методологічна база аналізу компліменту в англійській мові

Формулювання діяльнісних ідей мови пов'язано із засновником теоретичного мовознавства В. Гумбольдтом, який перший раз занотував до лінгвістики ідею діяльності, сформульовану в межах німецької класичної філософії (І. Г. Фіхте, Ф. В. Шеллінг, Г. В. Ф. Гегель). Згідно В. І. Постоваловій, «усі нові діяльнісні представлення мови можна розглядати як спрощення програми Гумбольдта з втрачанням її окремих компонентів або ж як її альтернативи, що принципово протистоять їй за проєктів» [17]. Хоча з часів Гумбольдта ідея про діялісну природу мови була у лінгвістиці завжди, знаходячи відображення у концепціях О. О. Потебні, И. А. Бодуена де Куртене, Ф. де Соссюра, ЛВ. Щерби [16] і інших мовознавців, був час, коли цікавість до неї значно стала менша. Лише на початку 70-х років ХХ століття, коли намалювалися глухі кути іманентного підходу до дослідження мови з його принципом «мова у самій собі і для себе», «акцентування діялісного характеру мовної комунікації і тим самим функціональне зв'язування мови й діяльності стало потрібним і загальновизнаним положенням лінгвістичної методології та теорії» [14]. Основною перевагою діялісного підходу перед іншими ідеями є, безумовно, те, що він своїм корінням уходить у традиції лінгвістики і при цьому є здатний зобразити найсуттєвіші аспекти інтегрованості мовних феноменів як у область людської особистості, так і у соціокультурну дійсність.

Головною одиницею аналізу мовленнєвої діяльності виступає «мовленнєвий акт» — квант мовлення, що поєднує одиничний намір, завершений мінімальний відрізок мовлення і результат, що досягається.

Незвертаючи увагу на різноманітність ТМА і ТМД, дослідники визнають необхідним і можливим їхню взаємодію та інтеграцію, вважаючи ці теорії

взаємно додатковими й логічно сумісними [21; 22]. Як точно зазначає Т. Г. Винокур, «нинішній стан двох дисциплін — прагматики та психолінгвістики — більше за інших зображує закономірності розвитку лінгвістичного вивчення особистості. Обидві вони, кожна згідно своїх завдань, виводять питання про мову і про людину на ступінь загальної теорії, яка вирішує категоріальні питання походження мовлення, мови як діяльності і комунікації як використання людиною марку» [21: 20].

## ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Дослідження робіт вітчизняних і зарубіжних мовознавців, присвячених вивченню компліменту в англійській мові, показує, що дослідження опираються на таких принципах сучасної лінгвістики як експансіонізм (вихід у різні сфери гуманітарних та природних знань), неофункціоналізм (вивчення мови як діяльності), антропоцентризм (урахування наявності мовця і слухача в акті мовлення) та експланаторність (бажання пояснити, а не просто описати явища, що спостерігаються).

Розглядаючи комплімент, дослідники зосереджують головну увагу на соціокультурному вимислі даного явища. На рівні, який передбачає взаємозв'язок мовних особливостей компліменту з такою важливою складовою позамовного контексту як внутрішній світ співрозмовників, який включає, зокрема, їхні цілі, мотиви, потреби, бажання, почуття, емоції, компліментарні висловлювання досліджені недостатньо.

Головна одиниця аналізу — комплімент як мовленнєвий вчинок. Поняття мовленнєвого вчинку є комплексним. Воно поєднує у собі такі категорії як мовленнєва дія, соціально-психологічна взаємодія і спосіб мовної реалізації мовленнєвої дії.

Мовленнєва дія, через її спрямованість на різні (мовленнєві й немовленнєві) комунікативні цілі, презентує собою складну спільність іллокутивного акту, який розуміється як вираження мовцем відкритих намірів, призначених для розпізнання адресатом, перлокутивного акту, сутність якого полягає у запланованій зміні психічного стану адресата, і соціальної дії, що знається як цілеспрямований процес управління поведінкою адресата.

Спосіб втілення мовленнєвої дії у внутрішньомовному плані визначається закономірностями вживання мови в мовленні, а в

екстралінгвістичному — соціально-психологічними особливостями (колективними та індивідуальними) учасників співдіяння.

## РОЗДІЛ 2

### КОМПЛІМЕНТ ЯК ПОЄДНАННЯ РІЗНИХ ДІЙ

#### 2.1. Комплімент як іллокутивний акт

У характеристиці компліменту як ІА найголовнішими моментами ми вважаємо такі: іллокутивні цілі компліменту, його положення в системі мовленнєвих актів, особливості компліменту, що відрізняють його від схожих з ним за формою ІА, відвертість мовця під час здійснення ІАК.

##### 2.1.1. Іллокутивні цілі компліменту. Семантичний аналіз англійського слова «compliment»

Для пояснення розуміння іллокутивних (мовленнєвих) цілей мовця, який здійснює ІАК, розглянемо семантику англійського слова «compliment», яке називає цей ІА. Словник англійської мови [25] виводить такі його значення

**1. compliment** *n* 1 a: a official expression (as by speech, gesture or ceremony) of acclaim, respect, affection or admiration set: a comment intended to commend or please ; b: ritual recognition: respectful thought he came only in compliment to the row of his host; **2 compliments** — *pl*: finest wishes: heeds<to send her compliments to a friend> <an unoccupied sample is enclosed with the compliments of the constructor>.

**2. compliment** *vt* 1 a: to halloo ceremoniously or flatteringly; b: to pay a compliment to. 2: to present (a person) with a token of deem, respect, affection or admiration . 3: congratulate < complimented his men on their behaviour> compliment *vi*: to pay compliment.

Як видно з наведеного раніше списку, слово «compliment» в англійській мові може називати декілька відмінних (і не лише мовленнєвих) дій і в безсумнівному сенсі прислужувати синонімом таких слів як «привітання», «визнання нагород». Лише одне зі значень характеризує ІАК як такий: зауваження, зроблене з метою похвалити когось, або доставити комусь задоволення. Якщо погодити те, аби вважати, що мається на увазі найперше визначення цього дієслова, тоді б визначення компліменту було б достатньо схожим за смислом з таким визначенням англійського іменника «compliment», як «a note intended to praise or please». Це дозволило би нам допускати визначення компліменту як «схвалення, викликаного бажанням зробити приємно кому-небудь», тим вільним описом досліджуваного МА, на підставі якого є шанс виділити інваріантне ядро іллокутивної сили компліменту.

Разом з тим таке визначення компліменту не можна вважати задовільним, оскільки в ньому один ІА (компліменту) малюється через указування на інший ІА (похвали), що може призвести до невірної висновку про те, що ці ІА практично нічим не відрізняються. Найбільш прийнятний, на наш погляд, спосіб вийти з порочного кола, в яке неминуче потрапляє дослідник, який намагається характеризувати значення того чи іншого мовленнєвого дієслова, використовуючи ознаки, які даються традиційними словниками, запропонувала Г. Вежицька. Виконуючи так зване спрощене перефразування (reductive paraphrase), дослідниця розділяє значення на легкі сенси — семантичні примітиви. У складеному нею словнику мовленнєвих актових дієслів знаходимо такий набір легких значень смислів, що будують визначення англійського дієслова to compliment:

- (1) recognize something satisfactory about your Y
- (2) I need to say something fine about you because of that
- (3) I say (something good about X and Xs Y)

(4) I experience something good thinking about it

(5) I say this because I need to cause you to know that I am thinking something fine about you

(6) I presume that you will feel something fine because of that [24].

Рекомендоване таким способом значення характеризує ІАК як такий, що має таку іллокутивну ціль: розповісти про те, що мовець хоче, щоб адресат здогадався, що мовець хорошої думки про нього.

Хоча добре оцінке судження, здебільшого, належить до структури ІАК, воно будує його правильний зміст і саме по собі ще не показує на іллокутивну ціль. Вираження, до правильного змісту яких належить позитивна оцінка (ПО), можуть бути направлені на різні іллокутивні цілі і, відповідно, втілювати різні ІА, наприклад, ІА оцінки як такий («Я оцінюю вашу роботу на відмінно»), ІА поздоровлення («Вітаю вас із таким хорошим відкриттям»), ІА подяки («Дякую вам за такий інтересний виступ»), ІА поради (А. — Що б мені приготувати на святкову вечерю? Б. — Ти чудово запікаєш індичку з яблуками), ІА заперечення (А. — Мені здається, моєму синові необхідно більше уваги приділяти англійській мові. Б. — Ну що ви! Ваш син дуже добре розмовляє англійською), ІА попередження, застереження («Цей пан не пропустить жодної спідниці. А ваша донька така симпатична»), ІА згоди (А. — Яке ж ваше рішення? Ви згодні це надрукувати? Б. — Цього разу ви написали хорошу статтю) тощо.

Тому потрібно знати, навпроти від усіх перерахованих ІА для компліменту ПО (експліцитна або імпліцитна) є неухильним елементом пропозиційного змісту.

Навпроти від Г. Вежицької, ми думаємо, що головною іллокутивною ціллю компліменту є інформування не про те, яку мовець ставить оцінку адресату, а про те, яких вражень та емоцій він зазнає у зв'язку з ПО, тобто ця мета полягає у висловленні позитивного психологічного або

інтенціонального стану мовця, показовий зміст якого складає позитивна оцінка. Так, говорячи вираження «Ви так чарівно співаєте» з іллокутивною силою компліменту, мовець має на увазі приблизно таке: Я вражений / мені приємно / я відчуваю задоволення від того, що ви чарівно співаєте.

По відношенню ж ще до однієї, додаткової цілі, яку ми вважаємо іллокутивною, Г. Вежбицька [24] робить застереження. Вона визнає, що мета компліменту полягає у тому, аби доставити задоволення адресату, але відмовляється від формули «I say this because I need to cause you to feel something better», тому що вважає, що це — швидше, так звана реальна мета компліменту, ніж його іллокутивна ціль. На користь цього твердження дослідниця приводить такий дослід: якби мовець відкрито повідомляв про те, що його мета — доставити задоволення адресату, це перешкоджало би досягненню даної мети, оскільки адресат вважав би прагнення мовця зробити йому приємне мотивом мовленнєвого акту й не повірив би у щирість ПО.

Ми маємо інакшу точку зору на дану проблему. Наведений раніше аргумент, на наш погляд, не зовсім правильний.

По-перше, у випадку компліменту (на відміну від деяких інших ІА, зокрема, схвалення) фактор відвертості не має вирішального значення для досягнення мети доставити задоволення адресату. Ми гадаємо, що в ІАК для адресата представляє цінність і доставляє йому задоволення не тільки й не стільки сама позитивна оцінка, скільки те явище, що мовець захотів повідомити про неї адресата зі свого власного бажання, або ж визнав необхідним відгукнутися позитивно щодо адресата, коли той поставив йому відповідне питання. Так, наприклад, побачивши на колезі нову сукню і визнавши про себе, що вона гарна і чудово на ній сидить, ми можемо сказати їй про це, але можемо й промовчати. У ситуації, коли колега питає в нас, чи подобається нам її нова сукня, яка нам зовсім не подобається, ми, вірогідніше за все, зробимо вигляд, що сукня нам сподобалася.

По-друге, такий мотив ІАК, як прагнення доставити задоволення адресату не є незаперечним свідченням нещирості позитивної оцінки, однак він однозначно вказує на позитивне ставлення мовця до співрозмовника. Зазвичай, ми хочемо зробити приємно людині тільки в тому епізоді, якщо ми до неї маємо добре відношення, тобто маємо по відношенню до неї хороші почуття: люб'язність, любов, признання, шанобу або хочемо, щоб в цієї людини було відчуття, ніби у нас до неї добре відношення.

По-третє, якщо мовець відверто доносить адресата, про свою ціль зробити йому приємно, він тим самим повідомляє йому про своє хороше до нього ставлення, що зі свого боку сприяє (але ніяк не перешкоджає) досягненню даної цілі.

Таким чином, ми вважаємо, що коли мовець здійснює ІА компліменту, його явними для розпізнання адресатом цілями є такі:

- 1) виразити ствердливий інтенціональний стан, репрезентативний зміст якого складає позитивне оцінне судження
- 2) виразити умисел / думку / задум доставити задоволення адресату;
- 3) виразити хороше ставлення до адресата.

#### 2.1.2. Мовні засоби висловлення іллокуції компліменту

Для висловлення позитивного інтенціонального стану (ІС) у директиві мовця є цілий набір конвенціональних засобів.

Основним достеменним індикатором, як уже згадувалося раніше, є оцінне судження, яке має пропозиційний зміст ІА. ПО есплікується за допомогою як лексичних, так і синтаксичних засобів [16].

Яскраво виявленими лексичними засобами вираження ПО є лексичні одиниці, до семантичної структури яких входить розуміння позитивності. Лексична ознака — сема позитивність / негативність характерна цілим пластам онтологічно оцінних одиниць, в яких значення оцінки закріплено просто і при актуалізації не зникає [18]. Такі одиниці належать до різних частин мови: прикметників good, nice, awesome, marvellous, perfect, beautiful, great, fantastic, clever, terrific, pleasant та ін. ), іменників (cutie, beauty, , hottie и др. ), дієслів (to like, to love, to adore, to cherish та ін.), прислівників (lovely, nicely, , beautifully та ін.).

Згідно з результатами досліджень, проведених Л. О. Кокойло [11], Н. Вулфсон і Дж. Мейнз [28] стереотипними синтаксичними моделями, за якими будуються оцінні висловлювання, що прямо висловлюють іллокутивну силу компліменту, є такі:

**(1) You + V be/look + Adj complimentary**

(1) «You are pretty» (Updike).

(2) «You look wonderful» (Pinter).

**(2) You + V be + Adj complimentary + N**

(3) «You are a genius woman, » (Pinter).

(4) «You "re a lovely teacher» (Shannon).

**(3) You + V be + N complimentary**

(5) «You're a angel» (Updike).

**(4) NP + V be + Adj complimentary**

(6) «Your English is so good» (Pinter).

**(5) PRO demonstrative + V be + Adj complimentary + N**

(7) «This is a so nice house» (Dunne).

**(6) You + V have + NP complimentary**

(8) «You have a wonderful swing» (Updike).

(9) «You know that you have a great talent» (Murdoch).

**(7) You + V + Adv complimentary**

(10) «You know that you really play well» (Pinter),

(8) I + V complimentary + NP (11) «I like the stuff you 've been doing on England» (J. Cooper).

**(9) Окличні речення з підсилюючими інтродукторами what и how.**

(12) «What a lovely girl!» (Pinter).

(13) «How good it looks!» (Shannon).

**(10) Незакінчені речення, що виникають внаслідок трансформації усичення ядерної структури шляхом редукції підмету й дієслова-зв'язки  
Adj complimentary:**

**(14) « So cozy» (Krantz). Adj complimentary + N:**

(15) «Good boy» (Hemingway).

Звернемо увагу на те, що якщо об'єктом ПО є не адресат, а асоційована з ним особа (наприклад, його родич(і), в моделях (1), (2), (3), (6), (7)) місце підмета може тягтися займенник третьої особи he / she / they або іменник, що позначає цю особу (даних осіб).

У компліментарних вираженнях повністю застосовуються інтенсифікатори — службові слова підсилення змісту (such, quite, very, so, really, terribly).

Хоча відповідність інтенціонального і конвенціонального аспектів мовленнєвого акту є однією з головних його характеристик [12],

неправильним було б вважати, що існує ізоморфізм між засобом висловлювання і типом мовленнєвого акту. У мовному спілкуванні дуже популярні «непрямі, вторинні за своїм характером відсітки як предметних (референтних) ситуацій, так і намірів самого мовця» [29]. Далі будуть розглянуті головні способи реалізації непрямих ІАК.

На підставі великої кількості наявних визначень непрямого ІА знаходиться невідповідність між експліцитно вираженою і дійсною іллокутивною потужністю висловлювання [18; 27; 29; 30; 31; 41; 42]. Відношення між прямим і непрямим ІА може бути різним і тому, як справедливо зазначає Г. Г. Почепцов, «епізоди застосування речень у невідповідних їм прагматичних призначеннях вимагають диференційованого підходу» [10: 28]. Вслід за К. Циммерманном і П. Мюллером [23] ми застосовуємо інше співвідношення прямого й непрямого ІА для відокремлення видів непрямого ІА: непрямого та імпліцитного (або гомогенного і конкуруючого за Зюкелендом [24]; див. також [16]).

Непрямий ІА реалізується тільки у тому випадку, коли при несумісності форми речення типу ІА залишається відповідність пропозицій. Якщо ж пропозиційний зміст непрямого ІА відрізняється шляхом прагматичного виведення з пропозиції прямого ІА, у цьому випадку реалізується імпліцитний ІА. Проаналізуємо прямий, власне непрямий та імпліцитний ІА, використовуючи хрестоматійний приклад:

*Give me the salt.* — прямий реквестив;

*Could you give me the salt?* — непрямий реквестив;

*This dish is so salty.* — імпліцитний реквестив.

До прямих ми відносимо ті ІАК, в яких оцінне судження, що будуватиме їхній пропозиційний зміст, висловлене експліцитно через конвенціоналізовані лексико-семантичні моделі, тобто компліменти-

формули. Для виділення видів непрямих ІАК релевантними ми рахуємо такі якості висловлювань, що здійснюють прямий ІАК:

- а) об'єкт ПО і оцінний предикат висловлені експліцитно і будують оцінне судження, яке має вигляд двоскладного стверджувального або окличного речення;
- б) творець оцінного судження є мовець, а об'єкт ПО має точне взаємовідношення до адресату [17].

До непрямих ми зараховуємо ІАК здійснені через висловлення, в яких об'єкт ПО і оцінний предикат проявлені експліцитно, але висловлення має вигляд питального речення (16), (б) оцінне судження не вибирає пропозиційний зміст вираження (17).

(16) *Your husband, hasn't he got a nice smile? (J. Cooper)*

(17) *«Would you think,» I said, «it even another example of male chauvinism if I say to you you look so young?» (W. Cooper)*

До імпліцитних ІАК ми зараховуємо:

ІА, пропозиційний зміст яких імпліцитно висловлює хоча б одну зі частин позитивно-оцінного судження (об'єкт ПО (18) або оцінний предикат (19)) або ж оцінне судження (20):

(18) *«Detect him good. There, here, I must not call you. Writing, thinking, yes, action, no. Let him take his time. I'm pleased that he has such a nice friend» (Murdoch). /*

Назване висловлювання імплікує, що об'єктом, до якого відносимо оцінний предикат *a nice friend*, є адресат.

(19) *«Do I look like a grandfather?» he repeated. «You can look like a grandfather at no time» Darcy said. (Krantz)*

У такому ж формулюванні позитивно-оцінний предикат передбачається в спростуванні негативної ознаки, яка, зі свого боку, висловлена за допомогою зрівняння/.

(20) «*Where the is your wife?*»

«*She got held up at the office. We had a walk about my coming alone*». *Immediately she felt badl.*

«*She's quite right. If I were married to you, I'd keep you locked up.*»  
(*J. Cooper*), /таке висловлювання передбачає таке оцінне судження: *You are so pretty and sexy.* /

Проте зазначимо, що В. І. Карасик [13], схиляючись до прикладу, наведений Дж. Гамперзом [19: 144-145], відмічає те, що деякі імпліцитно виявлені судження, що їх рахують за конвенціоналізовані визначення компліменту в американському варіанті, не завжди тлумачаться представниками британського варіанту як названі.

До імпліцитних ІАК ми також відносимо:

— висловлювання, в яких взаємини між об'єктом ПО та оцінним предикатом не є предикативним:

(21) «*I couldn't perhaps marry such beautiful woman like you, I'd find you far too disturbing. I'd never get to work in the morning*» (*J. Cooper*).

— висловлювання, в яких об'єкт ПО відноситься не (або не лише) до «невимушеного», але до «побічного» адресату [15]. Непрямі ІА, в яких адресатом прямого й адресатом непрямого ІА є одна й та сама особа, Г. Г. Кларк и Т. Б. Карлсон висувають називати безпосередніми (linear); але якщо адресати прямого й непрямого ІА — несхожі особи, такий різновид непрямих ІА вони називають побічними (lateral). Адресати непрямих ІА відповідно називають «безпосередній» і «побічний». У випадку побічного непрямого ІА

прямим ІА , через який виконується непрямий ІА, виступає інформатив (про типологію адресата див. також [9; 100]).

(22) *He put his arms round both of them. «Sneaking out on her, huh? With the cutiest girl in the room?»*

*«W're just off to dine,» said Richard (J. Cooper).*

Ще один тип імпліцитних ІАК — це висловлювання, в яких мовець не є автором позитивно-оцінного судження, що складає пропозиційний зміст:

(23) *«I don't suggest you lot need me all that much,» said Jenkin in a provisional tone. «I've always felt like the odd man out.»*

*«What good nonsense!» said Gerard, regaining a little confidence. «You 're central, you "re essential, even Crimond saw this. He said you were the best» (Murdoch).*

Точно так, як виокремлюються декілька типів адресата, може бути виокремлено й кілька типів мовців. Гоффман робив розмежування між тим , хто промовляє висловлювання (особою, що вимовляє слова) , тим, хто є автором висловлювання (особою, яка «реалізує вибір думок, що підлягають вираженню, та слів, за допомогою яких ці думки передаються») і «відповідальним» (особою, «яка є ключем того змісту, що вкладений у слова»).

Можливі випадки, коли в одному непрямому ІАК згуртовується більш ніж одна ознака імпліцитності:

(24) *A. J. looked rather confused. He glanced at Lola, then back at Jessica « I'm A. J. Morgan,» he said.*

*Aaron smiled. «Look, I told you, A. J. No shortage of pretty girls.»*

*Lila tossed back her hair. She clearly took Aaron's comment as if it were directed mostly at her (Pascal).*

У даному висловлюванні об'єктом ПО є побічний адресат і, крім того, оцінне судження виражене імпліцитно.

Слід прийняти до уваги, що імпліцитні ІАК різняться між собою ступенем імпліцитності, яка визначає суму когнітивних зусиль, потрібних зі сторони адресата для цитування інформації. Дрібну важкість для адресата, на нашу думку, представляють висловлювання, в яких

(а) контакт між об'єктом ПО і позитивно-оцінним судженням не є предикативною:

(25) *«I can barely assert to have done that.»*

*«You 're too modest. Yourliberality, your goodness, your solid love has enabled this possibility» (Murdoch);*

(б) позитивно-оцінний предикат 1) виражений через такий стилістичний прийом як порівняння:

(26) *«Jack? Doug? Hi! What are you guys doing here?»*

*«Whoa,» Doug teased. «It's Sleeping Beauty, Part Two! And don't you look like the sun-kissed snow bunny. Did you have a great time?» (Gunn);*

2) імплікується через заперечення негативної ознаки:

(27) - *Who wants to do something they are lousy at? I'd rather send mail, lead a band, sweep the streets —*

*- Then why don't you ?*

*- Because Tim too old, damn it.*

*- That's a good nonsense. You "re not too old to admire, you "re not too old to screw, you "re not too old to be a f ather ( Gloag);*

(в) існує другорядний адресат:

(28) *«Junior, I want to dance with this pretty lady,» said Bratsie, rising to do an complicated mime of the rumba.*

*«He may be small, Ann, but he's some dancer,» said Junior about his friend. (Dunne)* /усі втрьох: Джуніор, Бретсі і Ен — беруть участь в одній бесіді/;

(г) мовець не є автором позитивно-оцінного судження:

(29) *«This is a great house. My son would find it interesting. As an architect, he "d call it an example of something or other and point out the several influences» (Ludlum).*

До другої за ступенем складності інтерпретації групи ми відносимо компліментарні висловлювання (КВ), в яких

(а) об'єкт ПО висловлений імпліцитно через указування на клас об'єктів у цілому, до якого він належить:

(30) *«Oliver tells me you 're Kate's sister,» he said to Jessica. «Wow, they breed pretty girls in your family» (J. Cooper);*

(б) «інтенсивність» позитивної якості, властивої об'єкту ПО, висловлюється через зіставлення його з іншим(и) об'єктом (ами):

(31) *« Spot of cola?» He poured a drink for the sergeant and one for himself He poured another cola and tossed it off «I never saw a man could hold his brandy like you, sir,» said the sergeant (Thurber);*

(в) імпліцитно виражено позитивно-оцінне судження як таке, але для його розпізнання адресату не потрібно виходити за кордони цього висловлювання:

(32) *I suggest it would be hard not to be friendly with you.*

Третя група вирізняється від перших двох вище згаданих тим, що для тлумачення висловлювань, що у ній є, адресату потрібно не тільки зробити окремі логічні операції, але також принадити свої паралельні вміння і такий серйозний ілюкутивний індикатор як взаємозв'язок ([26], [29], [12]). Він може бути як дуже «вузьким», тобто обмежуватися одним або декількома висловлюваннями «зліва» (33), (34) або «справа» (35), так і максимально широким, наприклад, містити в собі багато подій, про які відомо обом співрозмовникам (36).

(33) *«Don't alarm Miss Gonzales. I'm just a man who came here on dealing. I don't have any idea of looting anybody.»*

*«No?» The smile became mushy, loafing and, if you can think of a better word irritating. «But I'm sure as hell working up to it» I said (Chandler).*

(34) */Ерік збирається відвезти Фов додому/*

*«Where do you live?»*

*«Near Felice.»*

*«That's not precisely around the corner.» He sounded overjoyed. «It's about sixty kilometers,» she said apologetically.*

*«That's what I adore about it. Now Fauve, you've got to stop reddening when I compliment you» (Krantz).*

(35) *Foxy said, «One of the things that makes Angela a wonderful wife to Piet, better than I could ever be, is that she lets herself be unseeing.»*

*«Oh I don't know about that,» Angela said.*

В другу категорію ми виділяємо ІАК, в яких позитивно-оцінне судження виражено через метафору. Слідом за Серлем [27], Герасимовою [29], ми рахуємо, що непрямі вираження і метафори слід розглядати як «різні

випадки розходження між значенням речення (буквальним) і значення висловлювання (непрямим)» [29]. Якщо ми назвемо значення речення Р, а значення висловлювання R, то в непрямих висловлюваннях Р є включеним до R, але Р не є рівним R. У метафорі мовець, говорячи Р, має на увазі R. Наприклад:

(37) *Oliver swooshed. «Jessica!» he said incredulously. «Little Jessica Eliot. My God.» He turned her round, «You have come out of the cocoon. You'll need a body guard» (J. Cooper).*

У непрямому вираженні два значення (буквальне й непряме) співіснують, а в метафорі відчувається єдине значення — переносне.

Відзначимо, що незважаючи на відому думку, згідно з якою факт непрямих ІА взаємопов'язано з явищем ввічливості [30: 20-21], деякі науковці [11; 12; 14; 17; 22] вважають, що ввічливість завжди асоціюється з конвенціональними непрямыми ІА, але не завжди з неконвенціональними. Ш. Блам-Калка, зокрема, гадає, що у випадках, коли адресат має докладати надто багато зусиль для ідентифікації повідомлення, з боку адресата формулюється певне примушення, яке опускає рівень його ввічливості [11].

Потрібно мати на увазі, що ці думки зосереджені насамперед на негативній ввічливості. У випадку ж позитивної ввічливості і вказано компліменту, неконвенціональні непрямі ІА, хоч, з одного боку, й ускладнюють розпізнання повідомлень, але, з іншого — допомагають тому, щоб в адресата утрималос якнайшвидше менше сумнівів у відвертості мовця, а це, безпречно, підіймає результативність лицевої роботи.

### 2.1.3. Місце ІА компліменту у системі ІА

Тлумачення компліменту як ІА було б неповним, якби ми не вказали, яке місце він займає в системі ІА. На даний момент кількість класифікацій МА досить велика, проте усі вони можуть бути умовно поділені на дві групи в залежності від установки їхніх авторів, у відповідності до якої одні виокремлюють невелику кількість крупних класів, а інші — велику кількість дрібних класів (так звані *lumper attitude* і *splitter attitude* [Verschueren 1983: 19] (Цит. за [17: 26])).

У лінгвістичній прагматиці найбільше поширення здобули класифікації першої групи. Найпопулярнішою з них є класифікація, яку запропонував і потім підніс на вищий щабель у співпраці з Д. Вандервекемом Дж. Серль. Релевантність даної класифікації для нашого дослідження зумовлена тим, що головною класифікаційною ознакою в ній виступає іллокутивна ціль. Розбір компліменту з точки зору цих ознак дає право вивести висновок про те, що ІА, який розглядається слід віднести до класу експресивів. Викладемо найсуттєвіші аргументи.

Іллокутивна ціль класу експресивів полягає в тому, щоби «висловити психологічний стан, що задається умовою відвертості відносно стану речей визначеного в межах пропозиційного змісту» [19]. Головну іллокутивну ціль компліменту можна сформулювати як «висловлення позитивного психологічного стану, викликаного позитивною оцінкою, що складає пропозиційний зміст».

Експресиви, у розумінні Серля, не мають будь-якого напрямку прилаштування між словами і світом. Ця обставина знаходить чітке зображення у синтаксисі англійської мови: експресивні іллокутивні дієслова не допускають при собі підрядних речень із сполучниковим словом *that*, а вимагають додатку вираженням іменником або герундієм. Дієслово

compliment частіше за все вживається з додатком вираженим іменником (наприклад, He complimented Ann on her new dress), і після нього не може слідувати підрядне речення зі сполучниковим словом that (не можна сказати \*He complimented Ann that her new dress was so nice).

Згідно з Серлем, значна особливість експресивів зводиться до того, що їхній пропозиційне значення вписує окрему своєрідність (не обов'язково дію) або мовцю, або слухачу [33]. Комплімент, як говорилося раніше, вирізняється тим, що до його пропозиційного значення має відноситись позитивна оцінка (експліцитна або імпліцитна) адресата або ж предметів і осіб, що мають до нього простий взаємозв'язок. Наприклад, ми не можемо (без якихось спеціальних припущень) сказати співрозмовнику комплімент з приводу того, що останній виступ В. Путіна був особливо вдалим.

#### 2.1.4. Проблема щирості компліменту

Компліменти часто можуть бути не щирими та неправдивими, тому дослідники часто звертають на таке увагу та хочуть більшого заглиблення. Водночас вони не уточнюють, що саме вони мають на увазі під нещирим компліментом, за якими характеристиками це потрібно визначати, чи є той чи інший ІАК щирим або нещирим.

Розгляд цієї проблеми почнемо зі короткого аналізу понять «щирість» та «істинність». Як точно зазначає І. Б. Шатуновський «одним з найважливіших питань, з якими людина постійно має зіткнутися в її житті, є проблема про відповідність або невідповідність... між змістом констативного [7] речення або мовленнєвого твору більшого розміру (далі S) , між думкою мовця, автора речення (Г), тобто тим, що він має на думці(Р), і дійсним, станом речей (R)» [18]. Водночас під відповідністю розшифровується

несубстанціональна, суттєва схожість якихось реальностей, їхня еквівалентність (одностайність) у деяких важливих відношеннях.

Відношення відповідності (тотожності) ( $S=P$ ) / невідповідності (відмінності) ( $S \neq P$ ) того, що Г говорить, і того, що він думає (і, ширше, того, що він має у своїй свідомості, в умі), виражається словами щиро / нещиро, лицемірно [18].

Відношення відповідності між змістом речення і дійсним станом речей ( $S=R$ ) висловлюється словами «істина» (у ролі предиката), «істинно» там само.

Категорія щирості займає суттєве місце у ТМА, але в межах цієї теорії вона наповнюється дещо іншим сенсом. Як відомо, умова щирості є одна з найважливіших умов успішності МА. Сенс її полягає у суворому дотриманні відповідності між здійснюваним ІА та ІС, що висловлюється. Звичайним прикладом порушення умови щирості стало висловлювання «Іде сніг, але я так не вважаю», яке ілюструє так званий парадокс Мура: дане висловлювання не містить методичної суперечності, разом з тим воно не має змісту, оскільки в ньому заперечується той ІС (переконання), для вираження якого власне й здійснювався даний ІА (твердження).

Щодо ІА компліменту, умовою його щирості, очевидно, перш за все є вираження позитивного емоційного стану або почуття. Найбільш виразним підтвердженням цього можуть слугувати висловлювання подібні до такого «Ви граєте дуже гарно». Це висловлювання втратить будь-який сенс, якщо до нього додати «але я не відчуваю покорення». Менш виразним прикладом є висловлювання «Ви маєте гарний вигляд», але можна легко показати, що воно втратить ілюкутивну силу компліменту, якщо до нього додати «але мені всерівно» / «але мені це не доставляє задоволення» / «але мене це нервує» і т. п.

Упродовж довгого часу було прийнято гадати, що оцінні висловлювання не можуть бути ані істинними, ані хибними, тому що вони не можуть бути верифіковані, тобто перевірені шляхом зіставлення з реальністю (див., наприклад, [40]). Деякі дослідники, зокрема, Врігт [29], думали, що питання про істинність має ставитися по-різному для різних видів оцінок (наприклад, гедоністичних оцінок і оцінних суджень про функції). Учені, зокрема Сендфорд [26], що спираються на загальні концепції розмитих множин, дотримуються думки, згідно з якою істинність оцінних суджень не є дискретною (так / ні) а має бути репрезентована як континуум, на якому будуються висловлювання від істинних до хибних. Інший підхід до цього питання розвивається у межах семантики «можливих світів» і так званих пропозиційних установок, що відображують поведінку особистості до стану справ. Як писав Я. Хінтікка, «нам набагато ближче й зрозуміліше порівняно повсякденне поняття істинності у деякому можливому світі, ніж такі спеціалізовані поняття, як логічна істинність, логічне слідування і т. п.» [13]. Розвиток цих ідей спричинило уявлення, згідно з яким оцінні висловлювання можуть бути істинні або хибні залежно від їхнього відношення до концептуальної системи представника мови (визначення поняття концептуальної системи див. [8]).

Наведемо приклади, що ілюструють кожний з варіантів нещирих компліментів.

### **Варіант I:**

*(41) William observed a seat before he sank onto it and put down a shudder. Aunt Van had succumbed to the current fashion and had done her drawing room over in fake Egyptian. The seats were not only ugly but unbearable, huge thronelike monsters with carved serpent arms...*

*She glanced pleased around. «How do you like the brand new decor?»*

*«Totally captivating and so atypical» (Shannon).*

З контексту читачу відомо, що тітонька Вен —егоцентрична, владолюбна, авторитарна стара жінка. Уільяма засмучує те, що він є залежний від неї і має рахуватися з її бажаннями. Ані висловлена позитивна оцінка, ані висловлені позитивні ІС не відповідають його реальним ІС. ІА компліменту здійснюється не за власною ініціативою мовця. Йому було поставлене питання, яке не допускає відповідь, що має негативну оцінку. Більш того, в ситуації, коли у партнера по розмові з'являються нові придбання, правила етикету приписують сказати комплімент.

### **Варіант II:**

*(42) Lush. That's why I suggest you must have been quite a unusual kind of man, sir, in your division being such an versatile man.*

*Roote. Yes, huh, there's something in that.*

*Lush. I mean, not only are you a scientist, but you have literary ability, musical ability, knowledge of most schools of philosophy phylology, photography, anthropology, cosmology, theology, phytology, phytonomy, phytotomy –*

*Roote. Oh, no, no, not phytotomy (Pinter).*

Даний варіант нещирих ІАК представляє собою не що інше, як улесливості, оскільки мовець (Лаш), переслідуючи меркантильні цілі, свідомо, зі своєї волі, догідливо вихваляє дані свого начальника (Рута), знаючи, що це доставляє йому задоволення, хоча насправді вважає його людиною не дуже кмітливою, із завищеною самооцінкою.

### **Варіант III:**

*(43) «You don't look twenty-eight,» said Georgie with more kindness than judgement... (J. Cooper).*

Джорджи з симпатією ставиться до своєї нової знайомої Кейт. Вона знає, що Кейт готується до весілля, але при цьому дуже стомлена як фізично, так і морально. Вона має подобу далеко не таку, яку слід мати нареченій. Аби зробити їй приємне і тим самим покращити настрій Кейт, Джорджи коворить їй не зовсім чесний комплімент.

#### **Варіант IV:**

*(44) At the gate Protheroe stoped for us to survey his car. A BMW Sapphire with a Y registration — this year's. It must have cost him over £ 30, 000. Thinking of my own clapped-out old Citroen, I said: «Very good» (W. Cooper).*

Герой відчуває по відношенню до Протеро (адресата компліменту) деяку антипатію, але він вимушений підтримувати з ним стосунки. Мовець належним чином оцінює шикарний автомобіль адресата, але ця позитивна оцінка не викликає у нього радості за адресата, а наводить на сумні думки про його власний старенький, розбитий «сітроен». Своєю поведінкою Протеро показує, що він очікує почути схвальні слова щодо його «BMW». Реальна ціль мовця — здійснення експектацій адресата.

## **2.2. Комплімент як перлокутивний акт**

Виходячи з прийнятого нами терміну перлокутивного акту (ПА) як дії, спрямованої на зміну психологічного стану адресата, ми думаємо, під ПА компліменту слід тямити дію, ціль якої полягає в тому, щоб викликати в адресата позитивну емоційну реакцію, принести йому задоволення.

Механізм впливу, здійснюваного на адресата компліменту, будується на тому, що позитивна оцінка, яка входить до пропозиційного змісту вираження, через яке даний ПА реалізується, а також позитивний емоційний

стан носія, що виражається і що є наслідком цієї оцінки, його позитивне ставлення до адресата і бажання, прагнення принести задоволення адресату сприяють задовільненню такої потреби, що складає позитивне лице комуніканта, як потреба бути визнаним і належно оціненим іншими членами суспільства. Психологи (Фрейд, Джеймс, Берн, Леві) гадають, що ця потреба за своєю вагою для індивіда може бути порівняна з головними життєвими потребами (наприклад, у їжі), що прагнення бути належно оціненим іншими є найголовнішою особливістю людської природи, одним з важливих мотивів, що лежать в основі поведінки людини, і навіть фактором, що певним чином впливає на його майбутнє.

Якісний характер перлокутивного ефекту, а отже, й успішність ПА, зумовлені тим, у якій мірі, будуть задовільнені ці потреби, що, у свою чергу, залежить не від самого компліменту як типу ІА, а від його експозицій, тобто від того, як він був сказаний (мовне оформлення), ким (маються на увазі рольові й міжособистісні стосунки партнерів по спілкуванню), з якого приводу (об'єкт позитивної оцінки), за яких обставин тощо.

Порівняємо перлокутивні акти та ефекти у наведених вище прикладах (46), (47), (48) і (49). У (46) і (47) реалізація перлокутивних актів компліменту є успішною, тобто призводить до позитивного (запланованого) перлокутивного наслідку. Все ж дані перлокутивні акти відрізняються силою емоційного впливу, що зумовлено факторами прагматичного порядку. Так, у прикладі (46) молода дівчина вперше чує від дорослого, за її уявленнями, чоловіка комплімент з приводу її зовнішності.

*(46) As they had waffles after the movie Melvin said gravely,, «You are the most attractive girl in the world, Teddy Lunel» .*

*«Am I?» she puffed.*

*«Certainly» His glasses glanced at her. «I'm an acknowledged connoisseur of feminine gorgeousness, ask anyone at Collegiate.»*

*«I don't trust you .»*

*«It doesn't matter what you trust.»*

Значний емоційний вплив (героїні соромно, вона ледве стримує сльози) пояснюється, головним чином, особливим ставленням адресата до мовця, цінністю об'єкта оцінки і думки мовця для адресата.

*(47) Trish came in carrying the French dessert and we all asserted. «Trish you 're unreal,» said Mollie, watching her serve it out. Trish gave her a bright bird-like glance — «It's quite uncomplicated, really.» (Cooper).*

У (47) позитивна емоційна реакція адресата на не настільки сильна, оскільки партнери по спілкуванню — колишні друзі, об'єкт позитивної оцінки (кулінарні здібності адресата) не має першорядної ваги у системі цінностей адресата, ситуація носить церемонний характер, і позитивна оцінка сприймається як потрібне. Це саме той епізод, коли важлива не позитивна оцінка як така, а виявлення дружби, ввічливості, вихованості, прагнення зробити приємне адресату. Приклади (48) і (49) ілюструють неуспішні перлокутивні акти компліменту, реалізація яких не призводить до намічених перлокутивних ефектів.

Приклад (48) — це фрагмент з оповідання Р. Сакоу «A Start In Life», що розповідає про те, як юна дівчина Дейзі приїжджає жити до своїх родичів, молодого подружжя Елмера і Едни, які мають маленьке маля. Дівчина надіється з їхньою допомогою якось налагодити своє життя. Вона прагне прихилити до себе господиню, але розуміє, що Една ставиться до неї зовсім не так, як вона хотіла.

*(48) Edna made a remarkable mini face at Elmer. Daisy didn't see. She was standing back from the oven, where Edna was at work, looking at the child.*

*«He can talk very good, can't he? Dwight couldn't say anything but mama when he was that small».*

*Edna's back was turned. She said foolishly:*

*«Now, Elmer's come in for dinner, Daisy, we'll have to hurry. You must help me get on the dinner. You can carve bread and get things on the table. You must help, you have to understand.. That's what you 're supposed to do».*

*Daisy looked suprised, a little afraidand irritated (Suckow).*

Даремність цього перлокутивного акту компліменту можна пояснити по-перше, різними гадками партнерів по спілкуванню про їхні суб'єктивні статуси (Една дає зрозуміти , що Дейзі доводиться роль хатньої робітниці, тому точка зору мовця не є сильно значущою для адресата), і, по-друге, недоречністю компліменту (з точки зору адресата) в даному фізичному контексті (Една ясно натякає, що коли її чоловік чекає обід, невдало говорити компліменти).

У прикладі (49) описана зустріч родичів: мати з сином підлітком і донькою приїхали у гості до тітки (сестри матері). Девід хоче зробити добре як тітці, так і матері. Тітці він говорить, що вона пахне немов квіти, а матері — що вона пахне немов соус для спагеті. Він вражається, коли сестра зупиняє його, ображаючись на його грубість. Девід не розуміє, чим квіти краще за спагеті.

*(49) Marti gave each of them her habitual plumed kiss on the cheek without streaking her lipstick or disarranging her short, trick hair.*

*«You always smell like blossom,» David said when he got his kiss.*

*«Thank you so much,» Marti said.*

*Prior to she could invite them inside David turned to Mom and said, «Mother, you always smell like spaghetti sauce». . .*

*«What made you think of this sauce?»*

*«It's because Marti smells more like a plot, and you smell more like a food». «That is so impolite!» Christy stopped his similitude, feeling unsatisfactory for Mom. In a quiet voice between her teeth, she said, «I can't believe you'd say that!»*

*«Why? David looked confused. «I love spaghetti It's just dissimilar from blossoms, there is nothing more.»*

*Marti took the strange moment in her intelligent grip and ended, «I think we have both been given an authentic compliment...» (Gunn).*

Основна причина неуспішності ПА компліменту, адресованого матері, має сенс в тому, що мовець не має достатнього соціального досвіду, і він не знає, що, якщо жінка пахне їжею, це не є її перевагою. Як вказує О. Г. Почепцов, можуть бути такі ситуації, коли «інструментом здійснення одного перлокутивного акту стає інший перлокутивний акт, тобто епізоди, коли відбувається перлокутивна ланцюгова реакція — один перлокутивний акт спричиняє другий перлокутивний акт» [12]. Часто перлокутивний акт компліменту стає «інструментом» здійснення перлокутивних актів підбадьорювання, втішання, забавляння.

## ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Розглянутий з позицій діяльнісного підходу комплімент являє собою складне поєднання дій спрямованих на якісно різні комунікативні наміри: іллокутивні, перлокутивні та соціальні. Іллокутивні цілі компліменту полягають у тому, щоби:

(1) висловити позитивний інтенціональний стан мовця, репрезентативний значення якого складає експліцитне або імпліцитне оцінне судження;

(2) висловити намір / прагнення / бажання зробити приємне адресату;

(3) висловити хороше відношення до адресата.

ІА компліменту відноситься до класу експресивів (за Серлем). Якостями, що відрізняють його від схожих з ним інших видів експресивів (зокрема, похвали, схвалення, захоплення) є такі:

(1) допоміжні іллокутивні цілі «виразити намір / прагнення / бажання зробити приємне адресату» і «виразити хороше відношення до адресата»;

(2) компонент іллокутивної потужності «природний зв'язок об'єкта позитивної оцінки, що складає пропозиційний зміст вираження, з адресатом»;

(3) більш розлогий спектр ІС мовця, що висловлюється (не тільки схвалення і захоплення, але також шаноба, приязнь, любов, прихильність, втіха, задоволення тощо).

За способом реалізації ІАК розподіляються на прямі й непрямі. До прямих відносяться ІАК, в яких оцінне судження, що складає їхній пропозиційний зміст, виражене експліцитно через конвенціоналізовані формули. Серед непрямих виділяють власно непрямі та імпліцитні ІАК. До власно непрямих відносяться компліменти, реалізовані через вираження, в яких і об'єкт позитивної оцінки, і оцінний предикат висловлені експліцитно, але при цьому (а) вираження має тип питального речення, (б) оцінне судження не вичерпує пропозиційний сенс вираження. До імпліцитних відносяться: (а) ІАК, у пропозиційному змісті яких імпліцитно висловлюється хоча б один із складників позитивно-оцінного судження (об'єкт позитивної оцінки або оцінний предикат) або ж оцінне судження як таке; (б) висловлювання, в яких зв'язок між об'єктом позитивної оцінки і оцінним предикатом не є предикативним.; (в) вираження, в яких об'єкт позитивної оцінки відноситься не (або не лише) до «ясного», але до «другорядного» адресата, (г) вираження, в яких мовець не є автором позитивно-оцінного судження, що складає домірний зміст.

ІАК слід вважати лукавим тоді, коли хоча б одне з виражених ІС не відповідає реальному, а також коли позитивне оцінне судження, що складає домірний зміст, не відповідає дійсній оцінці.

Перлокутивна ціль компліменту полягає в тому, щоб викликати в адресата позитивну емоційну віддачу, зробити йому приємне. Вплив, що здійснюється на адресата компліменту, будується на задоволенні життєво головної потреби бути схваленим і належно оціненим іншими людьми. Якість перлокутивного ефекту, а відповідно, і успішність ПА, зумовлені такими аспектами ІАК як об'єкт позитивної оцінки, соціально-рольові

статуси співрозмовників і характер взаємовідносин між ними, обставини, за яких здійснюється ІАК.

У випадку перлокутивних ланцюгових реакцій ПА компліменту може слугувати «зброєю» здійснення інших ПА, зокрема, втішання, забавляння, підбадьорювання тощо.

ПА компліменту можуть бути не тільки інтенціональними (свідомими), але й неінтенціональними (несвідомими). Неінтенціональні ПА компліменту мають місце у випадках, коли хороша реакція адресата викликана вираженням не входила до мети мовця.

### 3.2.1. Порівняльний аналіз вживання компліменту в англо-мовних (британській та американській) і українськомовній культурі

Порівняльний аналіз проводився за двома вимірами 1) популярність (співвідношення) етикетних та інструментальних КСД і 2) відвертість мовця. Вибір саме цих вимірів пояснюється такими обставинами. Комплімент як в англomовних, так і російськомовній культурах є компонентною частиною мовленнєвого етикету, тобто елементом системи національно-специфічних усталених формул комунікації, прийнятих і приписаних соціумом для встановлення зв'язку співрозмовників, підтримання й переривання зв'язку в відібраний тональності [13; 6-7; 17: 9; 19]. Все ж вживання компліменту як здійснення певного типу соціальних дій при розгляді його з точки зору етикету, що розуміється як сполучення правил поведінки відносно зовнішнього прояву ставлення до людей [14], показує деякі відмінності.

Що ж до другого параметру, ми виходили з того, що відвертість — це одна з цінних речей в культурі, яка сильно взаємопов'язана з іншими цінними речами: близькістю, щиросердям, люб'язністю тощо [25]. У ієрархії

цінностей англомовних (американської та британської) і українськомовної культур відвертість займає інше положення. Інформація дослідження дозволяє досить легко виявити відвертість / нещирість мовця. Цьому слугують коментарі автора, що акомпанують репліки персонажів, а також контекст, який дає досить ясне уявлення про характер співрозмовників і властивості їхніх стосунків. Мірила, за якими ми класифікуємо компліменти як відверті/ нещирі розглядалися раніше.

## **РОЗДІЛ 3**

### **СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ, ПРАГМАТИЧНІ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛІМЕНТІВ ЯК МОВЛЕННЄВИХ ВЧИНКІВ**

#### **3.1. Якісно-кількісний аналіз структурно-семантичних і прагматичних особливостей різних типів компліментів-соціальних дій**

При формулюванні параметрів аналізу структурно-семантичних і прагматичних властивостей виділених типів КСД ми виходили з таких попередніх спостережень.

Як зазначалось раніше, соціальна дія, що співвідноситься з такою одиницею дискурсу як мовленнєвий хід, може здійснюватися через більш ніж один ІА. Термін КСД є певною мірою штучним, оскільки ми ним позначаємо не тільки ті епізоди, коли один або декілька ІАК самостійно здійснюють соціальну дію і виходять в дискурсі як окремий мовленнєвий хід (Х), але також епізоди, коли один або декілька ІАК здійснюють соціальну дію у сполученні з ІА інших видів і, відповідним чином, виступають у дискурсі як мовленнєвий акт (МА) мовленнєвий крок (К). КСД першого типу штучно назвемо «самобутніми», КСД другого типу — «несамобутніми». Мовленнєві ходи й кроки, що складаються з двох, трьох, чотирьох ІАК, позначимо «Х2», «Х3», «Х4» і «К2», «К3», «К4» таким чином.

У всіляких ситуаціях залежно від того, яку мету переслідує мовець, він віддає перевагу різним об'єктам, відносно яких він висловлює свої позитивні оцінки, почуття та емоції. Так, наприклад, в ситуації, коли вас запросили у гості й запропонували спеціально приготовлене до вашого приходу незвичне меню, ви з ціллю подякувати хазяйці за її старання висловлюєте захоплення, задоволення, вдячність за смачну їжу. Якщо ж у такій ситуації ви скажете, наприклад, комплімент з приводу гарної зачіски хазяйки, ваше вираження або вважатимуть за цвим, або розцінять його як непряме висловлення негативної оцінки запропонованої вам страви. Усе різноманіття об'єктів, відносно яких британці й американці, говорячи компліменти, звичайно висловлюють свої хороші та щирі почуття і емоції, було зведено до таких типів: 1) неконкретизований загальний комплекс позитивних якостей адресата; 2) вигляд адресата, тобто (а) фізична форма людини, стан її здоров'я, (б) природня зовнішність, (в) її зовнішній вигляд (одяг, зачіска тощо); 3) певні вчинки, дії, звершення, здобутки, удачі адресата; 4) своєрідні властивості адресата; 5) речі, що належать адресату (предмети інтер'єру, картина, авто тощо); 6) страви, напої, запропоновані адресатом; 7) подарунок, подарований адресатом; 8) асоційовані з адресатом люди (їхні спільні життєві моменти, вчинки, властивості характеру тощо).

Для здобуття одних соціальної мети мовця удається переважно до конвенціональних засобів вираження іллокуції компліменту, тоді як для здобутку інших він урізноманітнює форму компліментарних виражень, здійснюючи «авторські» непрямі ІАК.

У прямих ІАК існує вірогідність взаємозалежності між об'єктом ПО і лексико-синтаксичною моделлю, через яку висловлюється іллокуція компліменту (аналогічного висновку дійшла Л. О. Кокойло). Через те, при розгляді різних типів КСД ми урадили звернути увагу на те, 1) в якості яких одиниць дискурсу виступають ІАК, що відносяться до даного типу, 2) яке кількісне співвідношення прямих і непрямих ІАК, 3) які об'єкти ВІС є

переважаючими для цього типу, 4) яка кількість невідповідних об'єктів ВІС з об'єктами ПО, 5) які конвенціональні лексико-синтаксичні моделі переважно використовуються для висловлення іллокуції компліменту у різних видах КСД, 6) які види непрямих ІАК зустрічаються найбільше. У корпусі проаналізованих нами 610 прикладів КСД «етикетні» склали 14,8%, «проміжні» — 8,7%, «інструментальні» — 76,5% (див. табл. 3.1 с. 112). Очевидно, що у МП британців і американців переважають компліменти, що підходять до сфери не нормативної, а інструментальної ввічливості. Таке співвідношення можна пояснити тим, що у реальному житті епізоди, в яких комплімент приписується правилами етикету, виникають рідше, ніж епізоди, коли співрозмовник сам вважає за потрібне зробити роботу зі звеличення лиця (face-appointing work) адресата. Часто, у 38,4% випадків, безпосередньої соціальною метою, на яку спрямований ІАК, є утворення або укріплення дружніх стосунків з адресатом.

У дискурсі КСД реалізуються у вигляді різних одиниць. В цілому «самостійні» КСД менше (майже на 10%) популярні, ніж «несамостійні». Однак всередині виділених нами класів простежуються зворотні співвідношення, а саме: якщо серед інструментальних КСД «самостійних» майже у 1,5 рази менше, ніж «несамостійних», то серед етикетних перших у 1,5 рази більше, ніж останніх. Така різниця викликана, на наш погляд тим, що етикетний характер ситуації, її стандартність дозволяє співрозмовнику через компліментарне вираження крім іллокуції компліменту висловити іншу іллокутивну силу (як правило, привітання або подяки). І тому співрозмовник замість того, щоб здійснити ту чи іншу СД двома різними ІА, один з яких — комплімент, здійснює її одним полііллокутивним актом з домінуючою іллокуцією компліменту.

Найбільшу притаманну вагу мають КСД, що виступають у дискурсі у вигляді МА (39,3%) і Х (34,6 %), тобто реалізовані через один ІАК. Тобто в усіх типах спостерігається така закономірність: чим важче КСД, тим рідше

він зустрічається. Досліджені нами 610 КСД були реалізовані 826 ІАК. Таким чином, в середньому 1КСД реалізується через 1,4 ІАК. Варіювання даного значення від виду до виду є незначним. Намагаючись у ході дослідження помітити характер контакт між соціальною ціллю і формою конвенціалізованого КВ, що реалізує цей КСД, ми дійшли висновку про те, що соціальна ціль є осовним детермінуючим фактором, але визначає мовну форму вираження (або користуючись термінами ТМД, спосіб реалізації дії) не сама по собі, а у сукупності з умовами, за яких ця мета ставиться. Крім того ця детермінація не є простою, а опосередковується через об'єкт, щодо якого мовець висловлює свої хороші емоції. Аналіз виділених типів КСД з точки зору об'єктів ВІС дозволив помітити ще одну важливу різницю між етикетними та проміжними типами КСД, з одного боку, та інструментальними — з іншого.

Якщо загальною особливістю перших є достатньо груба закріпленість певного, конкретного об'єкту ВІС, а отже, і певного набору засобів оформлення вираження за кожним з типів, то останні характеризуються широким і різноманітним спектром ВІС, і, відповідно, практично необмеженими можливостями мовного вираження іллокуції компліменту. Кореляції «соціальна ціль — об'єкт ВІС — лексико-синтаксична модель», відносяться до етикетного і проміжного КСД. Таке явище як незбіг об'єкту ПО і об'єкту ВІС серед етикетних КСД спостерігається дещо частіше (пор. 16% і 11,2%) , ніж серед інструментальних КСД. Видами, що відрізняються значно підвищеним вмістом ІАК, у яких об'єкт ВІС не збігається з об'єктом ПО, є «Стимул» (47,7%) і «Вираження вдячності» (34,3%). У МП мовців англійської мови КСД реалізуються конвенціональними формулами, тобто прямими ІАК, у тричі частіше, ніж непрямыми..

Етикетні КСД, як і слід було чекати, понад у двічі рідше, ніж інструментальні реалізуються через непрямі ІАК. Основну вагому вагу непрямі ІАК мають у таких типах як «Зустріч після довгого розлучення»

(44,4%), «Встановлення і зміцнення дружніх взаємовідносин» (32,7%), «Психологічна допомога» (32,6%). Важливо зазначити, що непрямі ІАК, які реалізують етикетні КСД, як правило, здійснюються у поєднанні з прямими ІАК. Несподіваним на перший погляд може здатися те явище, що серед типів непрямих ІАК переважають ІАК з імпліцитно висловленим оцінним судженням, тобто найважчі для викриття адресатом (50,3%). Припустимо, що виявлене таким чином бажання співрозмовника якомога далі відійти від кліше й шаблонів пов'язане з їхнім бажанням завірити мовця у своїй відвертості. Нагадаємо, що незважаючи на основну перевагу компліментів формул, яка полягає у їхній доступності для розуміння, вони в той же час мають один важливий дефект: стереотипні, постійно повторювані вираження можуть викликати в адресата сумнів у відвертості співрозмовника [28]. Другим за популярністю типом непрямих ІАК є ІАК з імпліцитно висловленим оцінним предикатом (20,6%). Власне непрямі ІАК зустрічаються набагато менше (8,5%), ніж імпліцитні.

### 3.2. Етнокультурні особливості вживання компліментів британцями і американцями

Вимога в спілкуванні – одна із найважливіших в житті людини. Вступаючи у зв'язок з навколишнім світом, ми повідомляємо дані про себе, натомість отримуємо відомості, які нас цікавлять, розглядаємо їх і плануємо свій рух.

Результативність цього руху частіше залежить від характеру обміну інформацією та наявності комунікативних навичок людини. Чим раніше здобуваються ці навички, чим багатший склад засобів спілкування, тим успішніше реалізується зв'язок. Спілкування неможливе без вживання компліменту, але в шкільній програмі ця тема не вивчається.

Комплімент – найрезультативніша мовна тактика, яка сприяє продуктивному спілкуванню, як рідною, так і іноземною мовою, сприяє розташуванню людей один до одного і навіть розряджанню напруженої атмосфери. В процесі іншомовного спілкування при вживанні компліменту поряд зі знанням лексикону необхідно враховувати закономірності і правила його використання в контексті іншої національної культури, лексики та граматики. Тому при розгляді даної теми потрібний білінгвальний підхід. З усіх публіцистичних жанрів інтерв'ю виділяється найбільшою частотністю вживання компліменту. За допомогою мережі Інтернет в великому доступі зараз Британські телевізійні та ток-шоу різноманітної тематики, де нинішні школярі можуть спостерігати за культурою спілкування і використання компліментів в мові.

Спочатку з латинської мови старофранцузьким було запозичене дієслово *complēre* зі значенням «насичувати», «набивати», «вкладати» та ін. Потім, в іспанській мові з'явився іменник *complimiento* – «втілення». Це слово ототожнювалося з проявом ввічливості і поваги до інших, і як свідчення привітності, симпатії, стало використовуватися, в основному, в придворному церемоніалі.

За допомогою французької мови це поняття увійшло в загальнодоступне вживання в німецькій мові: спочатку в значенні «надвірний, ввічливий, елегантний уклін», потім «усне або письмове схвалення», а з 1646 року в значенні «схвальний відклик». При дворі Людовика XIV комплімент був обов'язковою формою придворного етикету. Тоді ж у Німеччині з'явилися перші листи-компліменти (*das Complimentbrief*), а трохи пізніше і перша збірка компліментів (*das Complimentbuchlein*).

На початку 18 століття слово «комплімент» перший раз з'явилося в документах Петра I, а потім увійшло до лексичного складу української мови через введення Петром I нових світських форм розваг, великого

розповсюдження набули правила «гарного тону». У 19 столітті комплімент став частиною усного етикетної комунікації і трактувався, як особлива форма схвалення, знак схильності. У нинішніх джерелах зустрічається таке визначення: «комплімент – виняткова форма схвалення, повага, визнання або натхнення, наснага; виховані, гречні слова». Тому, комплімент аналізується як одна з численних мовних технік, ціллю якої є встановлення зв'язку і підтримка хороших відносин. Помітно, що сенс компліменту становить хороша оцінка, схвалення, але основним завданням є не стільки захоплення якостями або хорошими якостями адресата, скільки вираз свого чудового відношення до нього.

Характеризуючи комплімент, необхідно брати до уваги головні особливості спілкування соціуму. Ці особливості проявляються у представників будь-якого суспільства у всіх або в більшості комунікативних ситуацій. При розгляді даних особливостей потрібно враховувати своєрідність національного характеру, тому що саме характер соціуму виступає в комунікації як важливий фактор. У спілкуванні британців переважають компліменти, що оцінюють професіоналізм або якісь досягнення людини (21%). Кілька поступаються їм компліменти зовнішньому вигляду людини в цілому і компліменти, що стосуються віку (19%,18%). Рідше зустрічаються компліменти будинку, домашній атмосфері (7%). Особливості в рисах національного характеру також обумовлюють і національну специфіку компліменту. Національно-специфічними можуть бути:

- постійність вживання;
- мета компліменту;
- головні адресати;
- предмети компліментів;

- ступінь ґрунтовності і експресивності та інші. У розмові щирість і емоційність досягаються саме за рахунок компліменту.

## Види компліментів

### 1. Прямолінійний комплімент.

Такий комплімент прямо вказує на хороші якості і досягнення людини, прямолінійно аналізує його вчинки. Для того щоб зробити такий комплімент, досить просто відзначити те, що викликає привітність, приємність і так далі.

- *You have a good memory!*

- *Time is compassionate to you!*

- *You are actor in your personal right.*

- *You shine like a diamond!*

### 2. Непрямолінійний комплімент.

У цій групі виражень можна виділити кілька підтипів:

Адресант схвалює не самого адресата, а те, що йому цінне:

- *You have good taste in fashion.*

- *You have the best sneakers.*

Адресант відзначає той хороший вплив, який надає на нього адресат:

- *You make me a finer person.*

- *You are the first woman-the first human being-who made me feel nice about myself and exceptional.*

Адресант схвалює будь-які успіхи адресата:

- *Your game was great; really great...I won't forget it.*

- *I praise your work.*

- *Your book is so big invetiveness.*

### 3. Комплімент-питання.

За допомогою питань так само можна виділити хороші якості для співрозмовника або відзначити його успіхи та зовнішній вигляд.

- *Do stars also use underground?*

### 4. Комплімент-порівняння.

Співрозмовник зрівнюється з чим-небудь або ким-небудь, чиї успіхи беззаперечні.

- *You are as popular as Madonna!*

### 5. Комплімент-почуття.

Преса описує ті почуття, які викликає у нього співрозмовник.

- *I can't imagine my show without her look.*

- *You have a Lambo? My car of dream.*

- *I'm a huge fan of you.*

- *I will always love you.*

А лексику, яки використовують, промовляючи комплімент, природньо залежить від:

- позиції в соціумі, статі і віку самого журналіста і респондента;

- їх досвіду в житті, освіти;

- темпераменту, жаги, мовних та комунікативних навичок, чемності та привітності;

- відношення учасників інтерв'ю до сенсу розмови (поважливе, гумористичне, іронічне, зневажливе і т. д.);

Залежно від вибору лексичних засобів комплімент може приймати вид затамованого схвалення або захоплення.

Умови грамотного вживання англійського компліменту з метою досягнення максимального ефекту в спілкуванні:

1. Підходящість реальності. Зазначена хороша якість повинна відповідати реальності, тобто бути аргументованою. Компліменти, що включають в собі явне перебільшення, є підлабузництвом. Нецирий комплімент легко відчувається і нервує. Банальність і шаблон в компліменті не сприймаються в силу своєї звички.

2. Висловлювання компліменту вчасно і доцільно. Сказаний вчасно і у ввічливій формі комплімент завжди приносить задоволення.

3. Уточнення деталей. Потрібно конкретизувати компліменти – від цього вони тільки виграють.

4. Врахування статево-вікових показників. Для молодих людей важливо мати власну думку, незалежність, зовнішність, вигляд і життєвий досвід.

Для дорослих людей значимі соціальна позиція, успішність діяльності, наявність результатів професійної праці, здоров'я та багато іншого, що може бути предметом відвертого захоплення.

- *You're an great mother. You see that they're ably and fine.*

Для людей похилого віку цінності змінюються, для них бувають дуже немаловажливі успіхи їхніх дітей, визнання оточуючими зібраного досвіду, здоров'я і так далі. Крім того, вони дуже прийнятливо до проявів уваги і турботи.

- *You look young for your age.*

- *Your daughter is A brilliance. She did a good job.*

Для чоловіка, особливо значущими характеристиками є його розумові здібності, фінансове становище, ділові якості, цілеспрямованість. А також зовнішній вигляд і ряд інших достоїнств, які складають імідж успішного чоловіка.

- *How great you are!*

Для жінки значимі зовнішність, краса обличчя, фігури, жіночність, кар'єра, чарівність і ще дуже багато, на що потрібно добре звертати увагу, коли об'єктом компліментів є жіноча стать.

- *You've got the appearance a girl of sixteen.*

5. Дефіцит подвійного глузду. Комплімент повинен мати на увазі хорошій якості людини, і не відображати погані та негативні.

- *You are amazing.*

- *You're so charming.*

6. Дефіцит шаблонів.

- *You are so wonderful!*

- *You are very approved.*

- *You are good!* Таким компліментом нікого не здивуєш.

Найефективніші компліменти-неординарні:

- *You shine like a diamond!*

Віддача на комплімент в тотальному вигляді можна уявити наступним чином:

1. Контакт з компліментом:

- *You're simply good in it.*

- *I'm pleased you like me!*

2. З належним компліментом:

- *You look so nice, Kate.*

- *That's pleasing of a attractive man! Thanks!*

3. Отримувач може почати скаржитись на комплімент:

- *You look like a rainbow after the rain.*

- *Oh! But I am a simple girl.*

3.2.1. Порівняльний аналіз вживання компліменту в англomовній (британській та американській) і українськомовній культурі

Порівняльний аналіз проводився за двома принципами: 1) поширеність (співвідношення) етикетних та інструментальних КСД і 2) щирість мовця. Вибір саме цих принципів приписується такими обставинами. Комплімент як в англomовних, так і російськомовній культурах є спеціальною складовою мовленнєвого етикету, тобто складовою системи національно-специфічних усталених формулювань комунікації, прийнятих і приписаних соціумом для встановлення зв'язку співрозмовників, підтримання й переривання зв'язку в відібраній тональності [12; 6-7; 17: 9; 19]. Але ж вживання компліменту як здійснення помтійного типу соціальних дій при розгляді його з точки зору етикету, що розуміється як сукупність правил поведінки відносно зовнішнього виявлення відношення до людей [14: 416], показує деяку різницю.

Що ж до другого параметру, ми виходили з того, що відвертість — це одна з цінних речей в культурі, яка сильно взаємопов'язана з іншими

цінностями: близькістю, щиросердям, приємністю тощо [25]. У ієрархії цінностей англомовних (американської та британської) і російськомовної культур щирість займає неоднакове положення. Матеріал дослідження дозволяє досить легко виявити щирість / нещирість мовця. Цьому сприяють коментарі автора, що супроводжують репліки персонажів, а також фрагмент, який дає досить ясне уявлення про характер дійових осіб і особливості їхніх стосунків. Критерії, за якими ми систематизувати компліменти як щирі / нещирі розглядалися раніше.

### 3.2.2. Мовні наслідки впливу етнокультурних факторів на вживання компліменту в культурах, що порівнюються

У зв'язку з питанням відвертості необхідно розглянути ще одне питання — питання про ставлення представників англо-американської і українськомовної культур до компліменту і розглянути його з точки зору взаємодії етнокультурних факторів з факторами мовними, а точніше, вияснити, чи існує різниця, і якщо так, то які у лексичній семантиці слів і коннотативних значеннях слів, які позначають це поняття в англійській та українській мовах. Словник нинішньої української літературної мови дає такі приклади вживання іменника «комплімент» і фраз «говорити комплімент», «сказати комплімент» і «зробити комплімент»: «Я спеціально приїхав до вас як до хорошої людини. — Неможливо без компліментів? — помітив Волинцев» (Тургенев Рудин). «Якщо вам говорять нехорошу правду — ви приймаєте її неприємність. Якщо хвалять когось — ви вважаєте це оплесками, компліментом» (Шиллер-Михайлов Засмічені дороги). «Ви сьогодні пркрасні як ніколи, — ледь чутно промовив чоловік, який увійшов, торкаючись ручки [Софія Сергіївна]. — Неприємно те, що цей комплімент повторюється кожен день» (Мамин-Сибіряк Іменинник). «[Дарія Іванівна] Я можу поміркувати, що ви збираєтеся мені робити компліменти; це не прийнято між старими друзями» (Тургенев Провінціалки). «Він насварив

чоловіків, в тому числі і себе, спритно похвалив жінок і зробив декілька компліментів хазяйкам» (Гончаров Звичайна історія) «Г. Краєвський підлещувався... у московських вчених і літераторів, просив їх порад, співпраці і розсилався перед ними в компліментах» (Панасв Літературні згадки). Судячи з наведених прикладів, в українській мові слово «комплімент» може мати негативну оцінний сенс «порожні, нічого не варті слова» або навіть «лестощі». Показовим у цьому відношенні є висловлювання психологів В. П. Зінченко и Ю. М. Жукова з приводу книжки Д. Карнегі «Як завойовувати друзів і впливати на людей»: «Нерідко Карнегі звинувачують у тому, що він навчає людей мистецтва робити компліменти, науки витончених лестощів. Ці обвинувачення ґрунтуються на неправильному розумінні пафосу книги. Те, про що веде мову Карнегі, сучасною мовою називають нагородою, а не компліментом. Компліменти є незаслужена похвала, а нагорода — похвала заслужена. Немає нічого легшого, ніж навчитися шаблонних компліментів, говорячи жінкам, що вони мають гарний вигляд, а чоловікам — що вони розумні» [5]. Можливо, однією з причин неправильного розуміння пафосу книги як раз є відмінність смислів, що вкладаються носіями англійської та української мов у слово «комплімент» / «compliment», оскільки в англійській це слово асоціюється з такими поняттями як повага, ушанування, висока оцінка. Цікаві спостереження були зроблені Н. Д. Арутюновою у ході дослідження мовленнєвоповедінкових актів (актів, «які можуть розглядатися двояко — з боку їхньої істинності і з боку здійснюваної поведінкової дії») [3]: Усюди, де об'єкт може бути перекладений на мову слів, є вживаним дієслово «говоритт»: говорити приємні слова (компліменти), говорити неприємні слова (гидоту, грубість, зухвалість, нетактовність), говорити безглузді слова (дурниці, нісенітниці), говорити дурні слова (нісенітниці), говорити дотепні слова (жарти)... в усіх наведених сполученнях істинна оцінка повідомлення відсунута на задній план. Говоріння грубощів і компліментів має своєю метою регулювання особистісних відносин, а не розширення знань адресата.

У номінаціях мовленнєвих актів воно (дієслово «говорити») сигналізує скоріше про «марнослів'я» [10]. Н. Д. Арутюнова зазначає, що, хоча умовою перформативності є вимовляння деяких слів, у перифрастичних номінаціях сильних перформативів, таких як обіцянки, накази, звинувачення не вживається дієслово «говорити», який має саме це значення. Парадоксальність ситуації пояснюється відсутністю у цього дієслова (поза вживання у прямих репліках) семи «прийняття відповідальності». «говорити»: він сказав команду, він говорив команди.

### ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У МП британців і американців такий вид мовленнєвих вчинків як комплімент, що поєднує різні соціальні дії, мета яких досягається через здійснення ІАК, має такі структурно-семантичні й прагматичні особливості. Варіювання структурно-семантичних характеристик прямих ІАК обмежується десятьма основними лексико-граматичними моделями, що представляють собою двоскладні речення, які містять лексичні одиниці з семою «позитивність». Переважаючими є так «несамостійні» КСД (54,9%), тобто такі соціальні дії, для реалізації яких ІАК здійснюється у поєднанні з ІА інших видів. У більшості випадків (74,1%) КСД виконується через 1 ІАК. Другорядне ж значення цього показника складає 1,4. Іллокуція компліменту більше (75,7%) висловлюється напряду.

Існують певні кореляції між соціальною ціллю і мовною формою ІАК. Соціальна ціль — це головний чинник, що детермінує вибір тієї або іншої формули, але ж він виступає у сукупності з умовами, у яких дана мета є поставленою. Ланкою, що опосередковує таку детермінацію, є об'єкт, що обирається носій мови, з приводу якого він виражає свої позитивні оцінки та емоції — так званий об'єкт ВІС. Об'єкт ВІС може не відповідати об'єкту ПО,

яка складає рпропозиційний зміст прямого ІАК. Такий незбіг помічено у 11,6 % випадків.

Види непрямих ІАК представлені неритмічно. Імпліцитні ІАК більше переважають за чисельністю власне непрямі (пор. 91,5% и 8,5%). Найбільше широковідомими (50,3%) є ІАК з імпліцитно вираженим оцінним судженням, які слугують своєму сусільству індикаторами відвертості мовця і тим самим підвищують результативність його лицевої роботи. Виділені нами клас етикетних і клас інструментальних КСД мають низку відхилень. Етикетні КСД характеризуються набагато меншою (14,8%) частотністю у порівнянні з інструментальними КСД (76,5%). Це зумовлено, звичайно, тим що звичайні ситуації, в яких комплімент приписаний правилами етикету, з'являються рідше, ніж ситуації, коли мовець здійснює ІАК з своєї ж ініціативи, використовуючи його як своєрідний інструмент для звершення тієї чи іншої соціальної цілі. Внаслідок того, що стандартність, конвенціональність етикетних ситуацій робить можливим висловлення через компліментарне висловлювання не тільки іллокутивної сили компліменту, але й інших типів іллокуції (привітання, подяка), тобто дозволяє носію мови здійснювати полііллокутивні акти компліменту, в класі етикетних переважають самостійні КСД, тоді як у класі інструментальних — несамостійні.

Етикетні КСД відрізняються від інструментальних жорсткою закріпленістю певного виду об'єктів ВІС за кожним з типів КСД. Тому, якщо зрівнювати з інструментальними КСД, кожний вид етикетних КСД має досить невеликий набір формул, що прямо висловлюють іллокуцію компліменту. Етикетні КСД рідше, ніж інструментальні (13% і 27,7% відповідно) здійснюються через непрямі ІАК. Виявлені в ході порівняльного аналізу етнокультурні особливості компліменту як одиниці МП британців і американців полягають у тому, що представники англословних культур частіше, ніж представники російськомовної культури говорять (а) нещирі компліменти (25,8%, 27,4% і 17,1% відповідно); (б) етикетні компліменти і

компліменти проміжних типів (20,4%, 25,2% і 14% відповідно). Ці розбіжності створені певними етнокультурними факторами, найосновніший з яких — нетотожність ієрархій соціокультурних цінностей, що детермінують правила поведінки (в тому числі і мовленнєвої), прийняті у соціумі. Так, якщо в англійських культурах цінується передусім зовнішня гармонія взаємин, то у російськомовній культурі пріоритетними цінностями є відвертість і близькість у стосунках між людьми. Тому на відміну від українськомовної культури, де під компліментом часто розуміють невинуватого, недоречного, а отже, неналежного позитивного оцінку, у мовленні носіїв англійської мови слово «compliment» не має негативних оцінних алегорій.

Чинником, що зумовлює високу частотність етикетних компліментів і компліментів проміжних видів в англійських культурах, ми допускаємо відносну стабільність британського й американського соціумів, що зберігається протягом століть, і завдяки якій стало можливим природне формування етикетних моделей політики. У російськомовній же культурі за досить короткий (менше ста років) період часу неодноразово відбувалися значні зміни як у соціальній структурі соціуму, так і у його системі ідеалів, що не могло, у свою чергу, не відбитися на усталеності системи норм і правил поведінки, на порядку етикету.

## ВИСНОВКИ

Комплімент — серйозний компонент мовленнєвої поведінки носіїв англійської мови (британців і американців), що відбивається на характері міжособистісних взаємовідносин співрозмовників, рівень їх взаєморозуміння, а отже й на успішність спілкування в цілому.

Принцип, за яким будується опис компліменту у переважній більшості дослідницьких робіт, можна сформулювати як «від форми до функції». Модель, що отримують, розглядаючи явище відповідно до цього принципу, неминуче позбавляється динамізму притаманного мовленнєвим процесам, не охоплює багатьох суттєвих аспектів, зокрема, не дає уявлення про механізми детермінації мовного відбору факторами «мікропрагматики», що відносяться до особистісної сфери мовця і слухача.

Досягнення поставленої у даному дослідженні мети описати комплімент не як деяку мовну форму, що має певний набір функцій, але як одиницю мовленнєвої поведінки, як серйозний вид мовленнєвих вчинків можливо через використання як методологічної бази діяльнісного підходу до явищ мови й мовлення, коли вони розглядаються крізь призму діади «ціль — спосіб».

Аналіз компліменту як мовленнєвого вчинку дозволяє відобразити взаємозв'язок таких груп як мовленнєва дія, соціально-психологічний зв'язок та вид реалізації мовленнєвої дії.

Повне застосування цілого циклу способів сучасної лінгвістики, особливо, контекстно-ситуативного аналізу, інтенціонального аналізу, мовленнєвого аналізу, методу мовленнєвого моделювання дає змогу з'ясувати характер залежності між вимогами, мотиваціями, метою, бажаннями, відчуттями, емоціями співрозмовників, з одного боку, і структурою та значенням продукуваних ними виражень, з іншого.

Інтеграція основних положень теорії мовленнєвих актів. Теорія мовленнєвої діяльності і концепції ввічливості призводить до розуміння мовленнєвої дії як складного поєднання дій, спрямованих на якісно різні комунікативні цілі, що утворюють ієрархічну систему: іллокутивні цілі підпорядковані опосередковано через перлокутивні цілі (або безпосередньо) соціальним цілям.

Сенс іллокутивного акту полягає у висловленні (а) позитивного інтенціонального стану мовця, що виник як наслідок позитивної оцінки адресата або об'єкту, що має природне відношення до адресата; (б) замислу / прагнення / бажання зробити приємно адресату; (в) позитивного ставлення до адресата.

Перлокутивний акт спрямований на заохочення позитивної емоціональної реакції адресата, яка має виникнути через задоволення його потреби бути визнаним і високо оціненим другими людьми. Ця потреба комунікантів складає основу так званого позитивного лиця комунікантів.

Компліменти – соціальні кроки, які мають відношення до сфери управління поведінкою партнера по комунікації. Значення соціальних цілей, яким можуть бути підпорядковані іллокутивні та перлокутивні цілі компліменту, варіює, в зв'язку з чим виділяються різні розряди й види компліментів-соціальних дій. Компліменти-соціальні дії здійснювані носієм мови через прийняті у згаданому суспільстві правила етикету відносяться до класу етикетних. Їхню ціль у найзагальнішому вигляді можна визначити як

підтримання неантагоністичних стосунків з адресатом. Компліменти, метою яких є зміна поведінки учасника по спілкуванню, утворюють клас інструментальних соціальних дій.

Найважливіша відмінна властивість етикетних компліментів — досить жорстка закріпленість за низкою стандартних них ситуацій. Оскільки тип ситуації — найбільш значуща ознака, за якою етикетні компліменти розрізняються між собою, саме він служить засадами класифікації одиниць, що належать до цього класу.

Результати кількісно-якісного аналізу структурно-семантичних і прагматичних особливостей дають певне уявлення про динаміку процесів продукування компліментарних висловлювань у плані залежності від такого чинника як соціальна ціль мовця. Характер переслідуваної мовцем соціальної цілі та умови, в яких дана ціль ставиться, зумовлюють вибір об'єкту, з приводу якого мовець вважає за необхідне висловити своє позитивне оцінне судження, і тим самим обмежує набір лексико-синтаксичних моделей оформлення компліментарного висловлювання.

Отримані дані дозволяють скласти загальну характеристику компліменту як виду мовленнєвих вчинків у мовленнєвій поведінці англومовних комунікантів. Середньостатистичний комплімент являє собою інструментальну несамотійну соціальну дію, реалізовану одним прямим іллокутивним актом. Несамотійність розуміється як входження компліменту до мовленнєвого ходу, що містить крім іллокутивного акту компліменту іллокутивні акти інших видів.

В ході вирішення конкретних завдань даного дослідження подальшу розробку отримав цілий спектр питань, що стосуються властивостей компліменту як іллокутивного акту. Був встановлений набір формальних, семантичних і прагматичних компонентів релевантних для розмежування прямих і непрямих, власне непрямих та імпліцитних іллокутивних актів

компліменту. Шляхом семантичного і мовленнєвого аналізу були уточнені ознаки іллокутивної сили компліменту, виявлені особливості, що відрізняють його від схожих з ним іллокутивних актів, а також виявлені різні відтінки нещирості компліментів.

Результати даного дослідження, що ґрунтується на цілісній теоретичній концепції, яка дозволяє коректно (з точки зору методології) описувати і достовірно інтерпретувати комунікативні та культурні явища у широкому діапазоні фактичного матеріалу, мають як теоретичну, так і практичну цінність. Вони є певним внеском до розвитку лінгвістичної прагматики, теорії мовленнєвої діяльності, теорії мовленнєвого впливу, теорії дискурсу, вивчення етнокультурної специфіки мовленнєвої поведінки. Уявлення про мову й мовлення, що створюються цими дисциплінами, знаходять віддзеркалення в науці про навчання мові, про що переконливо свідчить той факт, що серед методів викладання на сьогоднішній день перші позиції займає комунікативний підхід. Сказане визначає прикладне значення даної роботи.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аллен Дж. Ф., Перро Р. Раскрытие коммуникативного решения, содержащегося в высказывании: Пер. с англ. // Новое в зарубежной лингвистике: Вып. 17. Теория речевых актов. — М.: Прогресс, 1986. — С. 311-363.
2. Апресян Ю. Д. Перформативы в грамматике и словаре // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. -1987. — Т. 46, № 3. — С. 209-224.
3. Арутюнова Н. Д. Речеповеденческие акты и истинность // Человеческий фактор в языке. Коммуникация. Модальность. Дейксис. — М.: Наука, 1993. — С. 7-40.
4. Арутюнова Н. Д. Речевой акт // Лингвистический энциклопедический словарь. М.: Советская энциклопедия, 1991. — С. 413-420.
5. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений. Оценка, событие, факт. — М.: Наука, 1989. — 348 с.
6. Байбурин А. К. Некоторые вопросы этнографического изучения поведения // Этнические стереотипы поведения. — Л.: Наука. Ленингр. отд-ние, 1986. — С. 8-22.
7. Байбурин А. К. Об этнографическом изучении этикета // Этикет у народов Передней Азии. — М.: Наука, 1988. — С. 12-37.

8. Бгажноков Б. Х. Культура общения и семиозис // Этнознаковые функции культуры. -М.: Наука, 1991. — с. 43—57.
9. Безкровна І. О. Постичний текст як комунікативний акт: типи адресата // Мовознавство. -1998. — № 4-5. — С. 67—72.
10. Безменова Н. А. Риторическая модель речевого действия // Речевое воздействие в сфере массовой коммуникации. — М.: Наука, 1990. — С. 5-27.
11. Безменова Н. А. Очерки по истории и теории риторики. — М: Наука, 1991. — 215 с.
12. Безменова Н. А. Речевое воздействие как риторическая проблема // Проблемы эффективности речевой коммуникации: Сб. обзоров. — М: ИНИОН, 1988. — С. 117—122.
13. Безменова Н. А., Герасимов В. И. Некоторые проблемы теории речевых актов / / Языковая деятельность в аспекте лингвистической прагматики: Сб. обзоров. — М.: ИНИОН, 1985. — С. 147 -195.
14. Безменова Н. А., Лузина Л. Г. Введение // Проблемы эффективности речевой коммуникации: Сб. обзоров. — М.: ИНИОН, 1990. — С. 543. 102
15. Восканян Г. Р. Интеракционный анализ диалогических текстов // Семантика и прагматика единиц языка в тексте. — Л.: ЛГПИ, 1989. — С. 26 - 3. 5
16. Восканян Г. Р. Прагматические стратегии в дискурсе // Слово и предложение в структурно-семантическом и социально-стилистическом аспектах (на материале английского языка). — Пятигорск: ПГПИИЯ, 1989. — С. 49-55.
17. Виготский Л. С. Мышление и речь // Выготский Л. С. Собр. соч.: В 6-ти т. — М: Педагогика, 1981. — Т. 2 — С. 5—294.

18. Гак В. Г. Прагматика, узус и грамматика речи // Иностранные, языки в школе. -1983. — №5. — С. 11-17.
19. Герасимов В. И., Петров В. В. На пути к когнитивной модели языка // Новое в зарубежной лингвистике: Вып. 23: Когнитивные аспекты языка. — М.: Прогресс, 1988. — С. 5-11.
20. Герасимова О. И. О типах значений косвенных высказываний / / Прагматические и семантические аспекты синтаксиса. — Калинин: Изд-во КГУ, 1986. — С. 149-159.
21. Гладуш Н. Ф. Повествовательные директивы в современном английском языке: Дис. ... канд. филол. наук: 10. 02. 04. — Киев, 1986. — 200 с.
22. Голубнича О. І. Семантико-функціональні особливості висловлювань, спрямованих на підтримку адресата (на матеріалі англійської мови). Автореф. дисертації. . канд. філол. наук. 10. 02. 04. / Київськ. держ. лінгв. ун-т . — Київ, 1994. — 25
23. Ейгер Г. В., Рапопорт И. А. Язык и личность. Учеб. пособие. — Харьков: ХГУ, 1992. -81 с.
24. Ермолаев Б. А. О стратегиях коммуникативного взаимодействия личности и группы // Текст в коммуникации: Сб. науч. тр. / АН СССР, Ин-т языкознания, Тверской с. -х. ин-т, каф. иностр. яз. — М., 1991. — С. 117—126.
25. Ермолаев Б. А. Целеобразование в коммуникации // Оптимизация речевого воздействия. М: Наука, 1991. — С. 46-55.
26. Жоль К. К. Язык как практическое сознание (философский анализ) — К.: Выща школа, 1991. — 240 с.
27. Залевская А. А. Вопросы овладения вторым языком в психолингвистическом аспекте. — Тверь: Тверск. гос. Ун-т, 1996. — 196 с.

28. Замошкин Ю. А. Вызовы цивилизации и опыт США: История, психология, политика. — М: Наука, 1992. — 300 с.
29. Звегинцев В. А. Л. В. Щерба и В. Гумбольдт // Теория языка, методы его исследования и преподавания. Л., 1982. — С. 96-100.
29. Звегинцев В. А. Функция и цель в лингвистической теории // Публикации отделения структурной и прикладной лингвистики: Вып. 8. Проблемы теоретической и экспериментальной лингвистики. — М.: Изд-во МГУ, 1977. — С. 111-140.
30. Земская Е. А. Русская разговорная речь: лингвистический анализ и проблемы обучения. — М: Русский язык, 1979. — 239 с.
31. Зимняя И. А. Психология обучения неродному языку. — М.: Русский язык, 1989. -219 с.
32. Кибрик А. Е. Очерки по общим и прикладным проблемам языкознания. — М: Изд-во МГУ, 1992 -336 с.
33. Кларк Г. Г., Карлсон Т. Б. Слушающие и речевой акт: Пер. с англ. // Новое в зарубежной лингвистике: Вып. 17. Теория речевых актов. — М.: Прогресс, 1986. — С. 270 -321.
34. Кобозева И. М. «Теория речевых актов» как один из вариантов теории речевой деятельности // Новое в зарубежной лингвистике: Вып. 17. Теория речевых актов. — М.: Прогресс, 1986. -С. 7- 31.
35. Меренова ЕВ. Речевые акты воодушевления и подстрекательства в современном английском языке // Речевые акты в лингвистике и методике. — Пятигорск: ПГПИИЯ, 1986. -С. 17-21.
36. Милютина В. Д. Прагматические типы предложений, выражающих просьбу, разрешение и запрещение // Сб. науч. тр. Моск. гос. пед, ин-т ин, яз

им. М. Тореца: Вып. 306. Базовые грамматические единицы языка в речевой коммуникации. — М., 1988. — С. 10-16.

37. Павлова Н. Н. Особенности употребления высказываний-предложений в диалогической речи // Сб. науч. тр. Моск. гос. пед. ин-т ин. яз им. М. Тореца: Вып. 306. Базовые грамматические единицы языка в речевой коммуникации. — М., 1989. — С. 6-10.

38. Падучева Е. В. Тема языковой коммуникации в сказках Льюиса Кэрролла // Семиотика и информатика. — М.: ВИНТИ, 1982 — Вып. 18. — С. 76-19.

39. Романов А. А. Системный анализ регулятивных средств диалогического общения. Автореф. дисс. ... доктора филол. наук: 10. 02. 19 / АН СССР, Ин-т языкознания — М, 1990. -3

40. Ромашко С. А. Язык как деятельность и лингвистическая прагматика // Языковая деятельность в аспекте лингвистической прагматики: Сб. обзоров. — М: ИНИОН, 1984. — С. 137-135.

41. Формановская НИ. Речевой этикет // Лингвистический энциклопедический словарь. — М.: Советская энциклопедия, 1990. — С. 413-414.

42. Формановская Н. И. Функциональные и категориальные сущности устойчивых формул общения. Автореф. дис... д-ра филол. наук: 10. 02. 01 / Ин-т рус. яз. им. А. С. Пушкина. — М., 1979. — 37 с.

43. Хартунг В. Деятельностный подход в лингвистике: результаты, границы, перспективы // Общение. Текст. Высказывание. — М.: Наука, 1989. — С. 41 — 55.

## **СПИСОК ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ**

1. Вільна енциклопедія Вікіпедія <http://ru.wikipedia.org/wiki/>

The Free Encyclopedia Wikipedia <http://en.wikipedia.org/wiki/>

2. Каталог британських та американських телешоу [http:// kino.mail.ru/](http://kino.mail.ru/)

### **СПИСОК ДЖЕРЕЛ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ**

- 1) Katherine Mansfield «The Garden – Party»
- 2) Katherine Mansfield «Her First Ball»
- 3) Oscar Wilde «The Picture of Dorian Gray»
- 4) Maugham S. «Theatre»
- 5) Victoria Holt «Seven For a Secret»
- 6) Oscar Wilde «Lady Windermere's Fan»
- 7) Oscar Wilde «The Importance of Being Earnest»
- 8) Oscar Wilde «An Ideal Husband»
- 9) Oscar Wilde «A Woman of No Importance»
- 10) Curwood J.O. «The Courage»
- 11) Katherine Mansfield «The Tiredness of Rosabel»
- 12) «The Amazing World of Gumball», animated television series
- 13) Maugham S. «Flotsam and Jetsam»
- 14) Victoria Holt «Seven For a Secret»
- 15) «Mr. Robot», television series

16) Francis King «Making It All Right»